

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Anita Petrová

Sociální dovednosti jako jeden z ukazatelů připravenosti dětí k zahájení
povinné školní docházky

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen prameny uvedené v seznamu literatury.

Olomouc, duben 2018

.....

Anita Petrová

Poděkování

Mé poděkování patří vedoucí mé bakalářské práce prof. PhDr. Evě Šmelové, Ph.D. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky. Děkuji také všem pedagogům v mateřských školách za jejich spolupráci při vyplňování záznamových archů. Ráda bych také poděkovala své rodině za podporu během celého studia.

Obsah

Úvod	6
I. Teoretická část.....	7
1 Vymezení základních pojmů	7
Předškolní období.....	7
Sociální dovednosti	7
Povinná školní docházka	8
Odklad školní docházky	8
2 Socializace předškolního dítěte	10
2.1 Činitelé	10
2.2 Sociální vlastnosti a dovednosti dítěte předškolního věku.....	13
3 Vstup do školy	15
3.1 Školní zralost.....	15
3.2 Školní připravenost	17
4 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	19
4.1 Klíčové kompetence	19
II. Praktická část.....	24
5 Cíle a metodologie výzkumného šetření	24
Výzkumné otázky.....	24
Výzkumný soubor	24
Metody.....	24
5.1 Vyhodnocení a interpretace získaných dat	25
Shrnutí výzkumu.....	48
Závěr	49
Seznam zkratk	50

Seznam tabulek	51
Seznam grafů	52
Seznam použité literatury	53
Přílohy.....	56
Anotace	58

Úvod

Přechod dítěte z mateřské školy do školy základní, je velký životní krok, a to nejen pro dítě, ale i pro celou jeho rodinu. Dítě získává novou sociální roli – z předškoláka se stává školák. Doba, kdy dítě tuto novou roli získává je přesně časově určena a společensky ritualizovaná zápisem do první třídy. Doba nástupu dítěte do školy nebyla stanovena náhodně, ve věku 6–7 let dochází k různým vývojovým změnám a většina z nich je pro úspěšné zvládnutí školních požadavků velmi důležitá. Představují základ školní zralosti či připravenosti.

Téma odkladu povinné školní docházky je stále aktuální. Dle výroční zprávy České školní inspekce pro školní rok 2016/2017 mělo 16,4 % dětí v posledním ročníku mateřské školy odklad povinné školní docházky. Oproti předchozímu školnímu roku došlo k nárůstu o 1,4 %. Mezi důvody odkladu povinné školní docházky patří nejčastěji celková nezralost a logopedické vady. Dále to mohou být potíže v grafomotorické oblasti, sociální nezralost a nedostatečná adaptace a potíže se soustředěním.

Má bakalářská práce je zaměřena na problematiku sociálních dovedností, které mohou být jedním z ukazatelů, zda je dítě připraveno pro vstup do základní školy. Cílem mé práce je zdůraznit význam sociálních dovedností, jakožto ukazatele připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky; zjistit, analyzovat a vyhodnotit získaná data v oblasti sociálních dovedností; zjistit, zda děti dosahují úrovně sociálních dovedností dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2006) a prozkoumat ve kterých dílčích dovednostech mají děti největší problémy.

Teoretickou část práce tvoří čtyři kapitoly, ve kterých si objasňujeme zkoumanou problematiku. V první kapitole se seznamujeme se základními pojmy jako je předškolní období, sociální dovednosti, povinná školní docházka a odklad povinné školní docházky. Dále si přibližujeme proces socializace předškolního dítěte a druhá kapitola také věnuje pozornost vývoji a rozvoji sociálních dovedností a vlastností. Plynule přecházíme do fáze vstupu dítěte do školy, proto se třetí kapitola zabývá školní zralostí a školní připraveností. Ve čtvrté kapitole poukazujeme na provázanost klíčových kompetencí se sociálními dovednostmi.

V praktické části se zaměřujeme na předškolní děti v posledním povinném roce předškolního vzdělávání. Na základě pozorování vyplnili pedagogové mateřských škol záznamové archy, zaměřující se na sociální dovednosti. Získaná data jsme vyhodnotili a pro přehlednost vložili do tabulek a grafů, každá položka ze záznamového archu je také doplněna o komentář a doporučení.

I. Teoretická část

1 Vymezení základních pojmů

Předškolní období

„*Vývojové období dítěte od dovršení 3. roku věku po vstup do školy, tzn. do dovršení 6. roku života*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 228)

Předškolní období je především věkem hry a přípravy na školu, je to ale také období plné změn. Dítě začíná navštěvovat mateřskou školu a na konci období se připravuje na vstup do základní školy. Rozvíjí se řeč, myšlení, pozornost a paměť, percepční funkce, motorické a grafomotorické schopnosti. Dítě přijímá nové životní role – předškoláka a následně i roli školáka. (Jucovičová, Žáčková, 2014, s.10)

Pro dítě předškolního věku je typické fantazijní zpracování informací z okolního světa a intuitivní uvažování. Toto období je také označováno jako období iniciativy, dítě má potřebu něco zvládnout, vytvořit a potvrdit své kvality. V sociální oblasti dochází k postupnému přesahu rodiny a rozvoji vztahů s vrstevníky, toto období je třeba chápat jako fázi přípravy na život ve společnosti. (Vágnerová, 2012, s.177)

Sociální dovednosti

Prvotní zkušenosti s lidskými vztahy a s osvojováním si sociálních dovedností nabývá dítě v především v rodině a poté obvykle v mateřské škole.

Dle Bednářové a Šmardové (2010) do sociálních dovedností zahrnujeme:

- Komunikaci (verbální i neverbální)
- Přiměřené reagování na nové situace
- Adaptování se na nové prostředí
- Porozumění vlastním pocitům a sebeovládání
- Porozumění emocím a chování druhých lidí
- Objektivní sebepojetí, sebehodnocení, sebedůvěru
- Schopnost pracovat s ostatními, spolupracovat

Sociální dovednosti i adaptační schopnosti mají velký vliv na to, jak je dítě přijímané (dětmi i dospělými) a jak se k němu chovají. Děti s dobrými sociálními dovednostmi snáze navazují kontakty, mezi vrstevníky bývají oblíbenější a vyhledávanější. To vše přispívá

k podpoře sebevědomí dítěte a jeho autonomie. Ukazatelem nevyzrálosti sociálních dovedností u dítěte předškolního věku mohou být například problémy s odloučením od rodičů, výraznější potíže v komunikaci, v užívání neverbálních prvků (oční kontakt, menší porozumění gestům a mimice), potíže v navazování kontaktů, obtíže v adaptaci na nové prostředí, nové situace, neschopnost přijmout a respektovat základní pravidla, nerespektování autority či nedokázání se vyrovnat s nezdarem. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 51, 52)

„Sociální dovednosti vašeho dítěte se zlepšují, jak častěji přichází do kontaktu se svým okolím (další děti ve školce, sousedství atd.), Dítě se musí naučit vycházet s ostatními, protože jen tak může být později v životě úspěšné. Mělo by proto hodně času trávit se svými kamarády a vrstevníky.“ (Warner, 2005, s.10)

Povinná školní docházka

„Angl. Compulsory school attendance. V ČR začíná podle zákona počátkem škol. r., který následuje po dni, kdy dítě dovrší šestý rok věku. V praxi se uplatňuje hledisko, zda dítě v tomto věku dosáhlo školní zralosti.“ (Průcha, Walterová, Mareš 2009, s. 211)

Věk nástupu dítěte do školy byl dle zákona 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání stanoven na šest let. V tomto věku by již dítě mělo mít rozvinuté percepční motorické a kognitivní funkce, které jsou později důležité pro nácvik čtení, psaní a počítání. Dítě by také mělo být zralé po stránce fyzické, sociální a emocionální. Každé dítě se však rozvíjí jinak, a tak i na vhodný věk nástupu dítěte do školy musíme nahlížet u každého dítěte individuálně. (Jucovičová, Žáčková, 2014, s. 8)

Odklad školní docházky

O odklad povinné školní docházky může rodič požádat již při zápisu dítěte do základní školy. Žádost rodič písemně odevzdává řediteli školy, dále rodič odevzdá další dva dokumenty. Prvním dokumentem je doporučující posouzení k odkladu od příslušného školského poradenského zařízení a druhým dokumentem je doporučení odborného lékaře či klinického psychologa. Rozhodnutí o odložení školní docházky by však nikdy nemělo být pouhým formálním rozhodnutím, jedná se o zásadní životní rozhodnutí v životě dítěte. Neuvážený odklad může mít za následek ztrátu zájmu o učení, dítěti nestačí vzdělávací nabídka mateřské školy a může se nudit. Argument rodičů „prodloužit dítěti dětství“ je tak zcela neuvážený. Naopak nástup nezralého dítěte do základní školy by se také neměl uspěchat, takové dítě je ohroženo selháním a neúspěšností ve škole. (Jucovičová, Žáčková, 1998, s. 3, 4)

2 Socializace předškolního dítěte

V obecném pojetí chápeme socializaci jako celoživotní proces, začleňování člověka do společnosti především prostřednictvím nápodoby a identifikace. Tento proces začíná v rodině, následně v menších společenských skupinách a pokračuje až do širších společenských vztahů. Jedinec si osvojuje specifické formy lidského chování, jednání, ale i jazyk a společenské hodnoty. Osvojení si sociálních rolí, postojů a hodnot a způsobů chování se odehrává především pomocí sociálního učení, které může mít různou formu. Samotný proces socializace zahrnuje tři vývojové aspekty, a to vývoj sociálních reaktivity, sociálních kontrol a osvojování si sociálních rolí. Vývoj sociální reaktivity představuje vývoj emočních vztahů k nejbližším lidem, které se postupně rozšiřují (rodiče, prarodiče, sourozenci, ostatní příbuzní či přátelé rodiny) a díky tomu dochází k rozvoji nových vztahů. Vývoj sociálních kontrol a hodnot souvisí s vývojem norem, které si dítě pod vedením dospělého osvojuje a přijímá. Rodiče by měli dítěti nastavit hranice, co je správné a nesprávné, co může a co nesmí dělat. Vývoj sociálních kontrol a hodnot závisí na vztahu rodiče a dítěte a na výchovném stylu, který je v rodině používán. (Šmelová, 2014, s. 63, 64)

Předškolní věk je třeba chápat jako období přípravy na život ve společnosti. Socializace probíhá u dítěte v tomto období i mimo rámec rodiny, nejbližšího okolí a známých. I přesto, že toto období můžeme označit jako fázi přesahu rodiny, vědomí rodinné identity je pro dítě samozřejmou jistotou, která mu umožňuje zvládat nové role a adaptovat se na nové prostředí. Kromě pojmu socializace zmíníme i pojem individuace, tj. rozvoj osobnosti jedince, ten probíhá v interakci s jinými lidmi. Vztahy s dalšími dospělými a dětmi, rozšíření kontaktů mimo rodinu, to vše umožní dítěti získat nové zkušenosti, které budou nezbytné pro další osobnostní vývoj. (Vágnerová, 2012, s. 223)

2.1 Činitele

Činitele ovlivňující socializaci dělíme zpravidla na dva druhy, vnitřní a vnější. Mezi vnitřní činitele počítáme *zdeděné neuropsychické a biologické základy organismu, procesy zrání*. Mezi vnější činitele řadíme *sociální prostředí*, ve kterém dítě žije. (Dostál, Opravilová, 1985, s. 183). Mezi nejdůležitější činitele jsem zařadila – vrstevníky, rodinu, sourozence a mateřskou školu.

Vrstevníci

Zkušenost ze vztahů s vrstevníky a dospělými obohacují vývoj dítěte. Vztahy k vrstevníkům se mění, na rozdíl od batolete u dítěte narůstá potřeba těchto kontaktů, dítě hledá partnera ke hře. V předškolním věku děti také navazují první kamarádství. Předškolní věk je obdobím, kdy dítě touží po kontaktu s ostatními dětmi. Ve vztahu ke kamarádům děti rozvíjí tzv. *prosociální vlastnosti*, to jsou vlastnosti, které člověku umožňují začleňování do společnosti, do různých lidských skupin, přijetí těmito skupinami a uplatnění se v nich. (Šmelová, Petrová, Suralová, 2012, s. 63)

Do prosociálních vlastností zařazuje Matějček (2005) také vlastnosti jako je spolupráce, soucit, první přátelství, soustrast, společná zábava atd. Dítě si poměrně snadno osvojuje pracovní, hygienické a společenské návyky prostředí, kde vyrůstá.

Přátelství jsou spíše krátkodobého charakteru, i přesto jsou však pro dítě významná. I my dospělí si určitě pamatujeme, s kým jsme se v mateřské škole kamarádili a jaký to pro nás mělo význam. Dítě je tedy otevřeno pro navazování kamarádských vztahů, které intenzivně prožívá. Ne každé dítě je však stejné a v tomto směru můžeme již pozorovat povahové odlišnosti a vrozené dispozice, například temperament. (Koťátková, 2014, s. 55)

Pokud se podíváme blíže na základy přátelství, které se v tom období začínají tvořit, zjistíme, že převažuje trend „preferencí dvojníka“. Podle Vágnerové (2012) je pro dítě důležitá určitá shoda v oblasti vnějších znaků a projevů, kromě toho potřebuje, aby s ním dítě sdílelo určité činnosti. Kamarádem se tak stává ten, kdo si s ním hraje, povídá nebo s ním dělá různé věci. Kamarádství v předškolním věku dále ovlivňují následující faktory, **efekt blízkosti**, kdy si děti vybírají kamarády na základě fyzické blízkosti (bydlí vedle, chodí do stejné mateřské školy). **Podobnost věku a z něho vyplývající kompetence**, stejně staré děti mají podobné zájmy a zvládají hru určité obtížnosti. **Pohlaví** a s ním spojené genderové role, pro děti je důležitý pocit náležitosti ke stejnému pohlaví. **Zevnějšek dítěte**, je první informací, kterou o dítěti ostatní vrstevníci získávají, dítě má přesnou představu, jak má jeho vrstevník vypadat a když se od této normy nějak liší, stává se pro něj méně atraktivním. Shoda s touto normou pro dítě totiž představuje pocit jistoty. **Vlastnictví atraktivního předmětu** zvyšuje sociální atraktivitu. Děti se naučí, že vlastnictvím takého to předmětu, mohou zvýšit svou sociální hodnotu. **Přátelské, sociálně zdatné a dobře laděné** dítě bývá často mezi dětmi populární a tímto znakem spoluurčují svoji sociální úspěšnost. Těmto dětem pak nedělá problém snadno iniciovat kontakt s ostatními, udržovat rozhovor, respektovat dohodnutá pravidla, kamarádství

s nimi je tak snadné a příjemné. Tyto děti snadno získávají kamarády a v interakci s nimi dále rozvíjí své sociální dovednosti.

Rodina

Prvním místem primární socializace je rodina. Prvními zprostředkovateli společnosti a kultury, ve které žijí jsou rodiče. Právě rodiče předávají dítěti základní vzorce sociokulturního chování. To vše tvoří základ rozvoje vztahu dítěte k sobě samému a vztahu ke svému okolí. (Šmelová, 2014, s. 70)

Právě rodina je pro děti základním životním prostředím. Nejen, že dítě obklopuje, ale také se promítá do jeho osobnosti. Stopy rodiny můžeme vidět ve vlastnostech dítěte, v jeho jednání, pohledu na sebe samého, jak hodnotí své projevy a výkony. Lze říci, že dítě promítá klima rodinného soužití, rodinné nároky a požadavky, rodinné zájmy a cíle, styl rodinného soužití. (Helus, 2015, s. 199)

Ve funkčních rodinách se rodiče ve svém působení vzájemně doplňují. Matka tráví obvykle více času s dětmi než otec. Bývá zaměřena více na každodenní činnosti a pokud si s dětmi hraje, jde spíše o hry klidnějšího charakteru v domácí prostředí. Matky s dětmi také více komunikují a jejich projev mívá emoční charakter. Vztah s matkou je pro dítě jistým zdrojem bezpečí a jistoty, je pro něj pečující a ochraňující osobou. Otec zaujímá častěji roli doplňkového rodiče, přenechává větší část výchovy na matce. Pro dítě se tak stávají vzácnějšími, více s nimi sdílejí volnočasové aktivity, výlety a hry mimo domov. Méně s dětmi komunikují a užívají direktivních příkazů. Učí je různým sportovním dovednostem a pomáhá jim s regulací emočních reakcí. (Vágnerová, 2012, s. 227, 228)

Sourozenci

Vztahy se sourozenci mají také velmi sociální význam, dítě musí zvládnout různé požadavky vyplývající ze soužití se sourozencem. Sourozenec se tak může stát zdrojem zkušeností, veškeré sourozenecké interakce podporují rozvoj sociálního porozumění pocitům i potřebám jiných lidí. Sourozenci mohou být nejen spojenci, ale i soupeři. Spojenci se stávají ve společné hře. Dítě se musí naučit dělit o pozornost rodičů, materiální výhody a různá privilegia. Starší sourozenec může mladšímu pomáhat se zvládnutím potřebných sociálních dovedností a pochopením nárokům rodičů. Zároveň může sloužit jako zdroj jistoty a bezpečí. Poskytujeme mu ochranu, je pro něj vzorem a zároveň se v této interakci sám rozvíjí. Vzájemný vztah sourozenců závisí i na postoji rodičů, jak se dokáží vcítit do svých potomků a jak jim prezentují své postoje. Právě v předškolním věku se může stát, že dítě nepřijímá svého novorozeného sourozence. Dítě se může cítit ohroženě, bojí se o svou pozici v rodině, o lásku a pozornost

svých rodičů. Dítě může reagovat regresí, začne se chovat jako malý kojeneček. V sourozeneckých vztazích, se odráží také zkušenosti s chováním rodičů k ostatním členům rodiny, dospělým i dětem. Děti pak vycházejí se sourozenci lépe, pokud vidí, že i rodiče se k sobě chovají hezky. (Vágnerová, 2012, s. 228, 229)

Mateřská škola

Na primární socializaci navazuje socializace sekundární, ta probíhá s nástupem dítěte do školy, předstupem je nástup dítěte do mateřské školy. Hlavní roli zde hraje to, že dítě překračuje rámec domova. Vstupuje do společenské, vzdělávací instituce, jsou na něj kladeny nové typy nároků a na jejichž plnění se jedinec podílí v kontextu dětské komunity. (Helus, 2015, s. 122).

V postavení dítěte v rodině dochází ke změně jeho společenské role, není již jen dítětem svých rodičů, případně sourozencem, vnukem prarodičů, ale stává se také „žákem“ mateřské školy, spolužákem, kamarádem. (Jucovičová, Žáčková, 2014, s.21)

Mateřská škola je tak pro dítě zdrojem zkušeností, které mu usnadní nástup do první třídy. Nicméně i adaptace na mateřskou školu vyžaduje jistou zralost a připravenost. Dítě přijímá a respektuje cizí autoritu, učitelku, musí dodržovat jiná pravidla, než jaká jsou doma, je zařazeno do skupiny neznámých dětí. (Vágnerová, 2012, s. 231)

2.2 Sociální vlastnosti a dovednosti dítěte předškolního věku

V předškolním věku se dále u dítěte rozvíjí sociálně žádoucí vlastnosti i vzorce chování. Předškolní věk je právě kritickým obdobím pro rozvoj většiny prosociálních vlastností a způsobů chování. (Matějček, 2003 in Vágnerová, 2012)

Prosociální chování se rozvíjí na základě nápodoby, respektive identifikace, ale také pomocí podmiňování (odměnou a trestem) a pomocí vysvětlování. Děti, kterým v rodině chybí vhodný model chování, často ani neví, jaké chování je vhodné, tj. pokud se tak sami rodiče nechovají, nemohou od dítěte očekávat, že si žádoucí dovednosti osvojí. I když je pro předškolní věk primární zaměření na sebe, na vlastní zájmy a potřeby, za jistých okolností dovedou brát ohled i na ostatní a dovedou se chovat altruisticky, projevit sympatii a empatii. Samozřejmě způsob, jakým sympatii a empatii projeví, záleží na vývojové úrovni. (Vágnerová, 2012, s.237, 238)

Pro rozvoj sociálních dovedností je důležité poskytovat dítěti dostatek příležitostí pro setkávání s jinými dětmi, podporovat kamarádké vztahy. Vedeme dítě k tomu, aby se učilo

dívat se na svět očima toho druhého, poznávalo, že ne vždy jsou věci kolem tak, jak by si ono samo přálo a představovalo. Společně se učíme základním pravidlům slušného chování. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 6)

„Pobyt v mateřské škole doplňuje citové vazby z rodiny o rozvoj sociálních dovedností a nabytí sociálních zkušeností ve vrstevnické skupině.“ (Kořátková, 2014, s. 198)

Sociální dovednosti a celkový vstup do školy můžeme u dětí rozvíjet i formou hry, například si s dětmi hrajeme na školu. Z oblasti společenských návyků by dítě mělo umět pozdravit, poprosit a poděkovat. Můžeme si s dětmi hrát „na návštěvu“ a při této hře je učit, že musí zaklepat na dveře, pozdravit atd. Dalším námětem na hru je „seznamování“ spousta předškolních dětí je překvapena, že se při seznamování podává ruka, které ale může být i součástí pozdravu při setkání. Na tyto návyky by si dítě mělo navykat, protože vstupem do základní školy vstupuje i do světa dospělých. V podstatě je vhodné, aby si rodiče představili situace, do kterých se dítě bude dostávat při nástupu do základní školy. Proto se snažíme vést děti k samostatnosti, dítě se bude muset zvládnout samo se převlékat, bude samo navštěvovat WC a případně školní jídelnu. Dítě by mělo také zvládnout odpovídající chování ve společnosti, při návštěvě kina, divadla, při jízdě dopravním prostředkem. Také je vhodné vést děti k hospodaření s penězi, můžeme dítěti dávat první „malé kapesné“. V jídelně se předpokládá, že dítě bude jíst příborem, přesto hodně dětí těsně před nástupem do školy preferuje lžící. Dále se předpokládá, že zná základní pravidla stolování, dodržuje během jídla pořádek. Také toto můžeme nacvičovat formou hry, ale zároveň bychom měli být neustálým vzorem my, jít dítěti příkladem. Budoucímu školáku také upravujeme „denní režim“ tak, aby si na něj zvykl a neměl při nástupu do školy potíže. Jedná se především o ranní vstávání v pravidelnou dobu a s časovou rezervou, aby se dítě mohlo v klidu a beze spěchu umýt, obléci a nasnídat se. S ranním vstáváním souvisí i pravidelné ukládání ke spánku. Dítě by mělo mít opět dostačující čas na spánek. Pro ranní vstávání a večerní ukládání ke spánku je vhodné vytvořit určité rituály. Rituály přinášejí dětem jistotu, je to něco se stereotypně opakuje každý den. Děti učíme, že je nutné dodržovat určitá pravidla, aby se všem ve škole líbilo a byly tam spokojené. Z výše uvedeného vyplývá, že přestup dítěte z mateřské školy do školy základní není jednoduchý a dítě čeká spousta nového. Proto je potřeba, abychom mu přípravou a nácvikem sociálních dovedností tento životní krok co nejvíce ulehčili. (Jucovičová, Žáčková, 2014, s. 105–113)

3 Vstup do školy

Přechod dítěte z mateřské školy do školy základní, je velký životní krok, a to nejen pro dítě, ale i rodiče. Dítě získává novou roli, z předškoláka se stává školák. Podle Vágnerové (2012) je nástup do školy důležitým sociálním mezníkem. Doba, kdy dítě tuto novou roli získává je přesně časově určena a společensky ritualizovaná zápisem do první třídy. Doba nástupu dítěte do školy nebyla stanovena náhodně, ve věku 6–7 dochází k různým vývojovým změnám a většina z nich je pro úspěšné zvládnutí školních požadavků velmi důležitá. Představují základ školní zralosti či připravenosti.

Pohled na tyto pojmy se v odborné literatuře různí, v některých publikacích bývají zaměňovány, používané souběžně či odděleně. Pojem školní zralost je charakterizován spíše jako biologickým zráním organismu, zatímco školní připravenost je kompetencí závislou na prostředí a učení, ovlivněna výchovou.

3.1 Školní zralost

Průcha (2009) ve svém pedagogickém slovníku definuje školní zralost jako stav dítěte projevující se v takové vývojové úrovni jeho organismu, která mu umožňuje adaptaci na prostředí školy.

Dle Bednářové, Šmardové (2010) můžeme obecně vymezit školní zralost jako dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně – sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně – vzdělávacího procesu; nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí. Pojem školní zralost v sobě zahrnuje tedy více rovin, jednak zralost fyzickou (tělesnou či somatickou), zralost psychickou a s tou úzce souvisí zralost sociální.

Fyzická (tělesná) zralost

Fyzickou (tělesnou) zralost a zároveň i zdravotní stav posuzuje většinou dětský lékař. Pediatr má také přehled o psychomotorickém vývoji dítěte. Zná podrobnosti o porodu a jeho případných komplikacích, kontroluje, zda dítě po narození prospívá. Je to zkrátka odborník, který zná nejen tělesný vývoj dítěte ale i celkový zdravotní stav. Jeho pohled na tělesnou zralost je tedy stěžejní, je také jedním z odborníků, který se musí vyjádřit k případnému odkladu školní docházky. (Otevřelová, 2016, s. 51)

Kolem šestého roku věku dítěte dochází mimo jiné k fyzickým změnám. Mění se proporce těla, jednoduchým testem, zjišťujícím prodloužení končetin je tzv. Filipínská míra. Jedná se o zkoušku, zda dítě dosáhne rukou na protilehlé ucho přes vzpřímenou hlavu. Dalším ukazatelem je Kapalínův index, zjišťující poměr váhy a výšky dítěte. Školsky zralé dítě by mělo mít ideálně tyto rozměry – váha 20 kg a výška 120 cm. Samozřejmě je nutné považovat tyto údaje za orientační a přistupovat k dítěti dle jeho individuálních dispozic. Další z poznávacích znaků je výměna dentice a svoji roli má také pevná kostra a rozvinuté svalstvo. Fyzickou zralost dítěte ohrožují také často se opakující onemocnění či celkově oslabená imunita. (srov. Otevřelová, 2016; Šulová, Ležalová, 2012).

Podle Vágnerové (2012) se nezralost může projevit i nepřesnou koordinací pohybů mluvidel. Nezralé děti proto mohou mít problémy s výslovností hlásek. Zrání určitých oblastí mozku je předpokladem k rozvoji zrakového a sluchového vnímání na takovou úroveň, která bude potřebná pro učení psaní a čtení.

Psychická (duševní) zralost

Tato oblast je charakterizována určitou úrovní zralostí centrálního nervového systému, projevující se v několika oblastech. Jednou z nich je oblast **myšlení**, dítě v tomto období přechází od konkrétního, názorného myšlení k obecnějšímu, pojmovému myšlení. Začíná tvořit nadřazené pojmy. Myšlení se tedy postupně stává analytickým. Dítě si všímá více rozdílů, dokáže určit čím se například dva obrázky liší a co mají naopak společného. V oblasti předmatematických představ chápe již pojmy menší – větší, první – poslední, dokáže vyjmenovat číselnou řadu obvykle do deseti. Umí určit některé dny v týdnu, roční období. Analyticko – syntetická činnost zasahuje nejen do myšlení, ale také do oblasti **vnímání**. V oblasti **zrakového vnímání** by dítě mělo být schopno diferenciaci, rozlišovat čím se liší dva stejné předměty, obrázky, vyhledat ukryté věci na obrázku, poznat rozdíly orientace a polohy, znát všechny barvy. V oblasti **sluchového vnímání** by dítě mělo zvládnout rozlišovat zvuky, rytmus, rozpoznat hlásky jimiž slovo končí a začíná, mělo by určit směr odkud zvuk přichází. Sluchové i zrakové vnímání představují základ pro budoucí nácvik psaní a čtení. Další oblastí je **pozornost a paměť**, dítě by mělo v době nástupu do školy vydržet u jedné činnosti alespoň pět minut, lépe deset minut. V předškolním věku by mělo umět soustředěně vyslechnout vyprávěnou nebo čtenou pohádku a následně ji zjednodušeně převyprávět. Co se týká paměti, která byla dosud mechanická, v období nástupu do školy se obohacuje o paměť záměrnou. Dítě

by mělo zvládnout vykonat pokyn o třech částech a zapamatovat si jednoduchou větu. Oblast **řeči** by měla být rozvinuta úměrně věku, dítě by mělo umět používat adekvátní pojmy, mluvenému slovu dobře rozumět a jeho slovní zásoba by měla být rozvinutá. Poruchy řeči mohou zásadně ovlivnit pozdější školní úspěšnost. Další oblastí je oblast **emocionality**, zrání dětského organismu se projeví zvýšením emoční stability a odolností dítěte vůči zátěži. Dítě začíná dospívat k určité kontrole svých citů. (srov. Otevřelová, 2016, s. 107; Jucovičová, Žáčková, 2014, s. 30, 31).

Sociální, emocionální a pracovní zralost

Dítě přechází ze „světa her“ do „světa práce a povinností“, získává nové životní role, zvyšují se nároky na dítě i zátěž. Co vše, by tedy mělo dítě zvládnout při nástupu do základní školy z oblasti sociálních dovedností a schopností? Mělo by schopno trávit delší čas mimo svoji rodinu a blízké. Některé děti navštěvují mateřskou školu pouze dopoledne a jen určité dny, nyní je bude čekat celotýdenní a někdy i celodenní pobyt ve školním prostředí. Dále bude muset zvládnout vyšší nároky na řízenou činnost. V základní škole jsou kladeny nároky na delší dobu soustředění a není již možná určitá volnost a možnost výběru činnosti, jako tomu bylo v mateřské škole. (Jucovičová, Žáčková, 2014, s. 32, 33)

U školáka se předpokládá přiměřená míra samostatnosti při přechodu od jedné ke druhé činnosti, při vypracování úkolu, zadání. Práceschopnost je podmíněna zejména vyzrálostí centrální nervové soustavy, úzce však také souvisí se zralostí osobnosti a také s tím, jak bylo dítě vychovááno. Dítě by mělo být vedeno k dodržování a respektování určitých pravidel, k samostatnosti, mělo být povinnosti úměrné svému věku. Do dítěte se očekává dostatečná míra emocionální stability, věku přiměřené zvládnání emocí, sebeovládání a také odolnost vůči neúspěchu, překážkám. Není to však jen emocionální vyzrálost, která může být vodítkem školní zralosti, stejně důležitá je sociální vyspělost, určité sociální dovednosti. Můžeme sem zařadit, že se dítě dokáže na potřebnou dobu odloučit od rodičů, respektovat cizí autoritu, začlenit se do kolektivu vrstevníků, schopnost pracovat s ostatními, spolupracovat. (Bednářová, Šmardová, 2010, s. 6)

3.2 Školní připravenost

Školní připravenost můžeme definovat jako způsobilost a stav rozvoje dovedností, vědomostí a návyků, které umožní dítěti pokračovat ve svém vývoji prostřednictvím školního

vzdělávání. Posuzujeme ji především pedagogickým pohledem, ať už to je v pedagogicko-psychologické poradně, v mateřské škole či v základní škole, např. při zápisu. **Praktické vědomosti a zkušenosti** se týkají poznatků z okruhu života rodiny, obce, přírody a postřehů ze světa a z lidských vztahů. **Dovednosti a návyky** se týkají zvládnání sebeobsluhy, grafomotorických dovedností, sociálních dovedností, překonávání neúspěchu a přijetí společného řádu a pravidel. Připravenost pro školu můžeme do značné míry ovlivňovat podnětným prostředím s dostatkem komunikačních příležitostí jak s dospělým, tak s vrstevníky. (Košťáková, 2014, s. 139, 140)

V jaké míře zvládne dítě roli školáka ovlivňují také kompetence, postoje ke škole a hodnotu, jakou rodina přičítá školnímu vzdělání. Důležitá je také úroveň sociální připravenosti dítěte a jeho sociální dovednosti. **Sociální připravenost** zahrnuje úroveň běžných znalostí o chování k různým lidem a schopností s nimi komunikovat. Každé dítě si ze své rodiny přináší určité znalosti a dovednosti, které představují lepší či horší předpoklady, pro jeho start ve škole. Nedostatek těchto znalostí, dovedností a zkušeností jsou ve vztahu ke škole rizikovým faktorem. Součástí sociální připravenosti je schopnost rozlišovat určité role a chování, které je s těmito rolami spojeno. Dítě by mělo vědět, jak je potřeba se chovat k určitým osobám, jinak se bude chovat k učitelce a jinak ke spolužákům, jinak by mohlo mít problém s počáteční adaptací. Pro úspěšné zvládnutí nové role školáka je důležitá i úroveň jazykových kompetencí a schopnost je využívat v komunikaci. Pokud dětem v rodině chybí kvalitnější jazykový model, nedochází k dostatečnému osvojení si slovní zásoby a dítě se nenaučí správně vyjadřovat. Dítě, které nemá dobře vyvinuté tyto kompetence, nemusí rozumět výkladu a sdělení učitele, případně spolužákům a může na ně také odlišně reagovat. (Vágnerová, 2012, s. 260)

V kontextu školní připravenosti poskytuje Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) pro učitele mateřské školy ukazatele školní připravenosti, a to v podobě klíčových kompetencí, kterých by mělo dítě na konci předškolního vzdělávání dosáhnout. (Berčíková, Šmelová, Stolinská a kol., 2014, s. 37)

4 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále jen RVP PV) je závazným dokumentem, který vymezuje hlavní požadavky na předškolní vzdělávání, dále vymezuje podmínky a pravidla pro toto institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Představuje také zásadní východisko pro tvorbu Školního vzdělávacího programu (dále jen ŠVP) a pro vlastní činnost učitelky/učitele v mateřské škole. (Průcha, Kořátková, 2013, s. 77)

RVP PV pracuje se čtyřmi cílovými kategoriemi a to:

1. **Rámcové cíle**, které vyjadřují univerzální záměry předškolního vzdělávání
2. **Klíčové kompetence**, které představují výstupy dosažitelné v předškolním vzdělávání
3. **Dílčí cíle**, které představují konkrétní záměry pro vzdělávací oblasti
4. **Dílčí výstupy**, kterých má být dosaženo, poznatky, dovednosti, postoje a hodnoty (RVP PV, 2006)

4.1 Klíčové kompetence

V kurikulárních dokumentech jsou klíčové definovány jako *soubory předpokládaných vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot* důležitých pro rozvoj jedince a jeho život ve společnosti. Již v předškolním věku jsou vytvářeny základy těchto klíčových kompetencí. Dobré a dostatečné základy položené v předškolním věku mohou být později předpokladem pro další příznivý vývoj jedince a jeho vzdělávání. Nedostatečné základy mohou mít naopak za důsledek znevýhodnění na cestě životní, tak i vzdělávací (RVP PV, 2006)

Za klíčové kompetence považujeme dle RVP PV (2006) kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální a kompetence činnostní a občanské. Klíčové kompetence jsou dále podrobněji rozpracovány v očekávaných výstupech.

Níže si uvádíme, čeho by dítě mělo na konci předškolního zpravidla dosáhnout dle RVP PV (2006), kompetence zaměřené na sociální dovednosti jsou zvýrazněny, abychom poukázali na propojenost všech klíčových kompetencí se sociálními dovednostmi.

Kompetence k učení

Dítě ukončující předškolní vzdělávání

- soustředěně pozoruje, zkoumá, objevuje, všímá si souvislostí, experimentuje a užívá při tom jednoduchých pojmů, znaků a symbolů
- uplatňuje získanou zkušenost v praktických situacích a v dalším učení
- má elementární poznatky o světě lidí, kultury, přírody a techniky, které dítě obklopuje, o jeho rozmanitostech a proměnách; orientuje se v řádu a dění prostředí, ve kterém žije
- klade otázky a hledá na ně odpovědi, aktivně si všímá, co se kolem něho děje; chce porozumět věcem, jevům a dějům, které kolem sebe vidí; poznává, že se může mnohému naučit, raduje se z toho, co samo dokázalo a zvládlo
- se učí nejen spontánně, ale i vědomě, vyvine úsilí, soustředí se na činnost a záměrně si zapamatuje; při zadané práci dokončí, co započalo; dovede postupovat podle instrukcí a pokynů, je schopno dobrat se k výsledkům
- **odhaduje své síly, učí se hodnotit svoje osobní pokroky i oceňovat výkony druhých**
- se učí s chutí, pokud se mu dostává uznání a ocenění

Kompetence k řešení problémů

Dítě ukončující předškolní vzdělávání

- si všímá dění i problémů v bezprostředním okolí; přirozenou motivací k řešení dalších problémů a situací je pro něj pozitivní odezva na aktivní zájem
- řeší problémy, na které stačí; známé a opakující se situace se snaží řešit samostatně (na základě nápodoby či opakování), náročnější s oporou a pomocí dospělého
- řeší problémy na základě bezprostřední zkušenosti; postupuje cestou pokusu a omylu, zkouší, experimentuje; spontánně vymýšlí nová řešení problémů a situací; hledá různé možnosti a varianty (má vlastní, originální nápady); využívá při tom dosavadní zkušenosti, fantazii a představivost
- užívá při řešení myšlenkových i praktických problémů logických, matematických i empirických postupů; pochopí jednoduché algoritmy řešení různých úloh a situací a využívá je v dalších situacích
- zpřesňuje si početní představy, užívá číselných a matematických pojmů, vnímá elementární matematické souvislosti

- rozlišuje řešení, které jsou funkční (vedoucí k cíli), a řešení, která funkční nejsou; dokáže mezi nimi volit
- **chápe, že vyhýbat se řešení problémů nevede k cíli, ale že jejich včasné a uvážlivé řešení je naopak výhodou**
- **se nebojí chybovat, pokud nachází pozitivní ocenění nejen za úspěch, ale také za snahu**

Komunikativní kompetence

Dítě ukončující předškolní vzdělávání

- ovládá řeč, hovoří ve vhodně formulovaných větách, samostatně vyjadřuje své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi, rozumí slyšenému, slovně reaguje a vede smysluplný dialog
- **se dokáže vyjadřovat a sdělovat své prožitky, pocity a nálady různými prostředky (řečovými, výtvarnými, hudebními, dramatickými)**
- **komunikuje v běžných situacích bez zábran i ostychu s dětmi i dospělými; chápe, že být komunikativní, vstřícné, iniciativní a aktivní je výhodou**
- ovládá dovednosti předcházející čtení a psaní
- průběžně rozšiřuje svou slovní zásobu a aktivně ji používá k dokonalejší komunikaci s okolím
- dovede využívat informativní a komunikativní prostředky, se kterými se běžně setkává (knížky, encyklopedie, počítač, audiovizuální technika, telefon atp.)
- ví, že lidé se dorozumívají i jinými jazyky a že je možno se jim učit; má vytvořeny elementární předpoklady k učení se cizímu jazyku

Sociální a personální kompetence

Dítě ukončující předškolní vzdělávání

- samostatně rozhoduje o svých činnostech; umí si vytvořit svůj názor a vyjádřit jej
- si uvědomuje, že za sebe i své jednání odpovídá a nese důsledky
- **projevuje dětským způsobem citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování, vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost**

- se dokáže ve skupině prosadit, ale i podřít, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky a pravidla společenského styku; je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy
- **napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů, které nachází ve svém okolí**
- se spolupodílí na společenských rozhodnutích; přijímá vyjasněné a zdůvodněné povinnosti; dodržuje dohodnutá a pochopená pravidla a přizpůsobuje se jim
- se chová při setkání s neznámými lidmi či v neznámých situacích obezřetně; nevhodné chování i komunikaci, která je mu nepříjemná, umí odmítnout
- je schopno chápat, že lidé se různí, a umí být tolerantní k jejich odlišnostem a jedinečným
- chápe, že nespravedlnost, ubližování, ponižování, lhostejnost, agresivita a násilí se nevyplácí a že vzniklé konflikty je lépe řešit dohodou; dokáže se bránit projevům násilí jiného dítěte, ponižování a ubližování

Činnostní a občanské kompetence

Dítě ukončující předškolní vzdělávání

- se učí svoje činnosti a hry plánovat, organizovat, řídit a vyhodnocovat
- dokáže rozpoznat a využívat vlastní silné stránky, poznávat svoje slabé stránky
- odhaduje rizika svých nápadů, jde za svým záměrem, ale také dokáže měnit cesty a přizpůsobovat se daným okolnostem
- chápe, že se o tom, co udělá, rozhodovat svobodně, ale že za svá rozhodnutí také odpovídá
- má smysl pro povinnost ve hře, práci i učení; k úkolům a povinnostem přistupuje odpovědně; váží si práce i úsilí druhých
- se zajímá o druhé i o to, co se kolem děje; je otevřený aktuálnímu dění
- chápe, že zájem o to, co se kolem děje, činnost, pracovitost a podnikavost jsou přínosem a že naopak lhostejnost, nešikovnost, pohodlnost a nízká aktivita mají svoje nepříznivé důsledky

- **má základní představu o tom, co je v souladu se základními lidskými hodnotami a normami i co je s nimi v rozporu, a snaží se podle toho chovat**
- **spoluvytváří pravidla společného soužití mezi vrstevníky, rozumí jejich smyslu a chápe potřebu je zachovávat**
- **si uvědomuje svá práva i práva druhých, chápe, že všichni lidé mají stejnou hodnotu**
- ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit
- dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí (přírodní i společenské)

II. Praktická část

5 Cíle a metodologie výzkumného šetření

Výzkumné šetření je zaměřeno na sociální dovednosti, jako na ukazatele připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky. Cílem mé práce je zdůraznit význam sociálních dovedností, jakožto ukazatele připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky; zjistit, analyzovat a vyhodnotit získaná data v oblasti sociálních dovedností; zjistit, zda děti dosahují úrovně sociálních dovedností dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2006) a prozkoumat ve kterých dílčích dovednostech mají děti největší problémy.

Dle výroční zprávy české školní inspekce pro školní rok 2016/2017 mělo 16,4 % dětí v posledním ročníku mateřské školy odklad povinné školní docházky. Oproti předchozímu školnímu roku došlo k nárůstu o 1,4 %. Struktura příčin odkladu se rovněž již několik let nemění. Mezi důvody převládají celková nezralost (36 %) a logopedické vady (27,9 %), dále potíže v grafomotorické oblasti (14,5 %), sociální nezralost (11,6 %) a nedostatečná adaptace a potíže se soustředěním (10,8 %).

Výzkumné otázky

Dosahují děti na konci předškolního vzdělávání sociálních dovedností, které jsou stanoveny v RVP PV?

Ve kterých dílčích dovednostech mají děti největší problémy?

Výzkumný soubor

Výzkumný soubor v mé práci představují děti v posledním povinném roce předškolního vzdělávání navštěvující mateřskou školu. Celkem se do výzkumu zapojilo 6 mateřských škol běžného typu. Výběr těchto mateřských škol probíhal náhodně. Celkový počet dětí je 61, z toho 14 dětí s odkladem povinné školní docházky.

Metody

Ke zjištění úrovně sociálních dovedností v povinném roce předškolního vzdělávání jsem zvolila metodu pozorování. Získané údaje zaznamenávaly pedagogové mateřských škol do záznamového archu (viz Příloha 1), který jsem zpracovala na základě Diagnostiky školní zralosti od autorek Bednářová a Šmardová a RVP PV (2006).

Záznamový arch je složen z 20 otázek zaměřených na sociální dovednosti dětí. Tento arch byl vyplněn pedagogy v mateřských školách na základě jejich dlouhodobého pozorování dětí. Hodnocení jednotlivých otázek týkajících se sociálních dovedností bylo následující:

ZVLÁDÁ: Dítě zvládne činnost po jednoduchém vysvětlení, chování je dovedností

ZVLÁDÁ S DOPOMOCÍ: Dítě potřebuje vysvětlení, podporu dospělého

NEZVLÁDÁ: Dítě činnost či chování nezvládá, ani s dopomocí dospělého

Záznamové archy byly vytištěny a na základě předchozí domluvy osobně doručeny do mateřských škol.

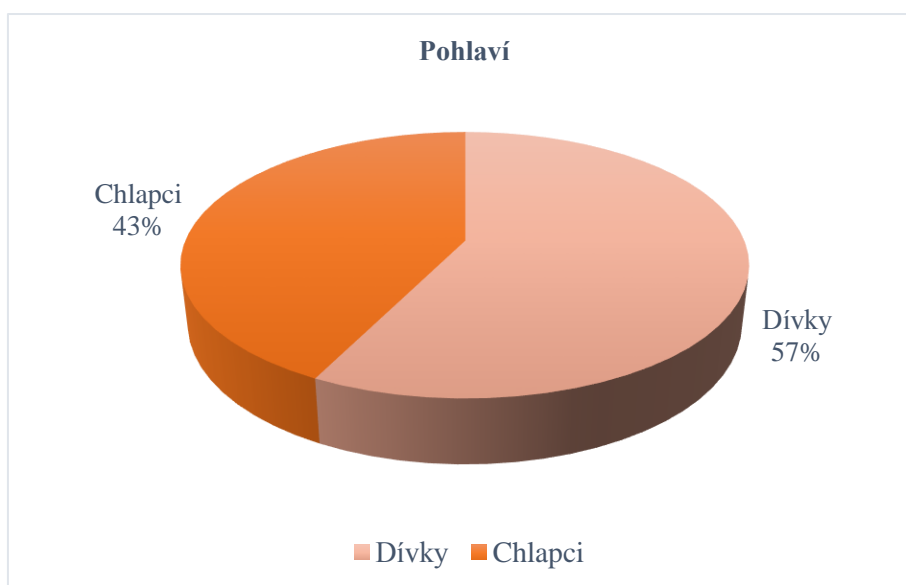
5.1 Vyhodnocení a interpretace získaných dat

V následujících tabulkách a grafech si ukážeme nejprve četnosti zastoupení, a to z hlediska pohlaví, věku a odkladu povinné školní docházky.

Pohlaví

Tabulka č. 1 Zastoupení dívek a chlapců ve výzkumu

	<i>n</i>	%
<i>Dívky</i>	35	57
<i>Chlapci</i>	26	43
<i>Celkem</i>	61	100

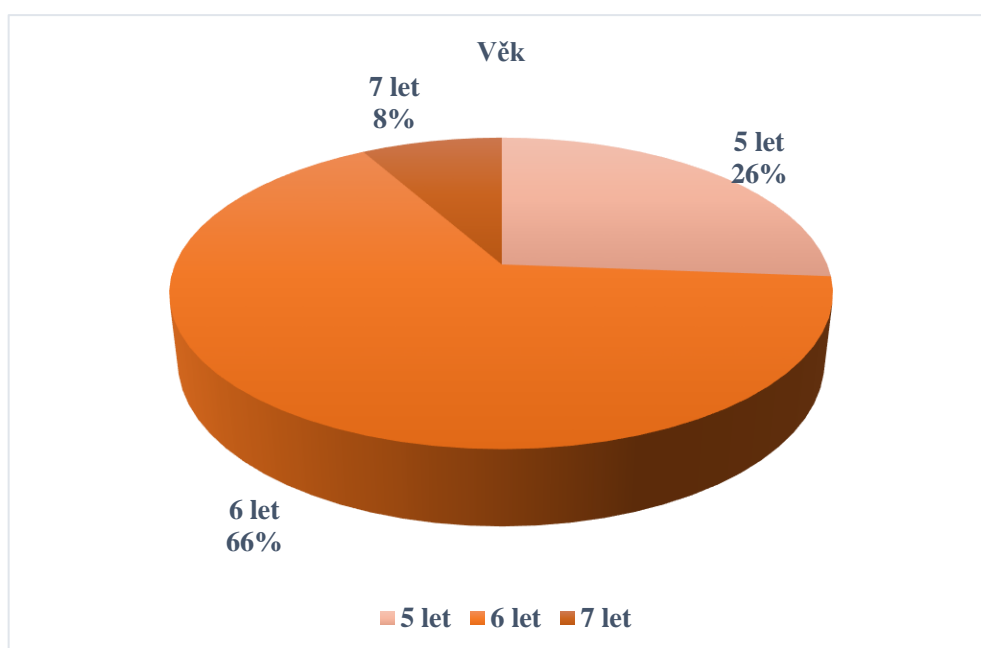
Graf č. 1 Zastoupení dětí z hlediska pohlaví

Tabulka č. 1 a graf č. 1 nám ukazují zastoupení dětí z hlediska pohlaví. Výzkumu se zúčastnilo 35 chlapců (43%) a 26 dívek (57%).

Věk

Tabulka č. 2 Věkové zastoupení dětí ve výzkumu

	<i>n</i>	%
<i>5 let</i>	16	26
<i>6 let</i>	40	66
<i>7 let</i>	5	8
<i>Celkem</i>	61	100

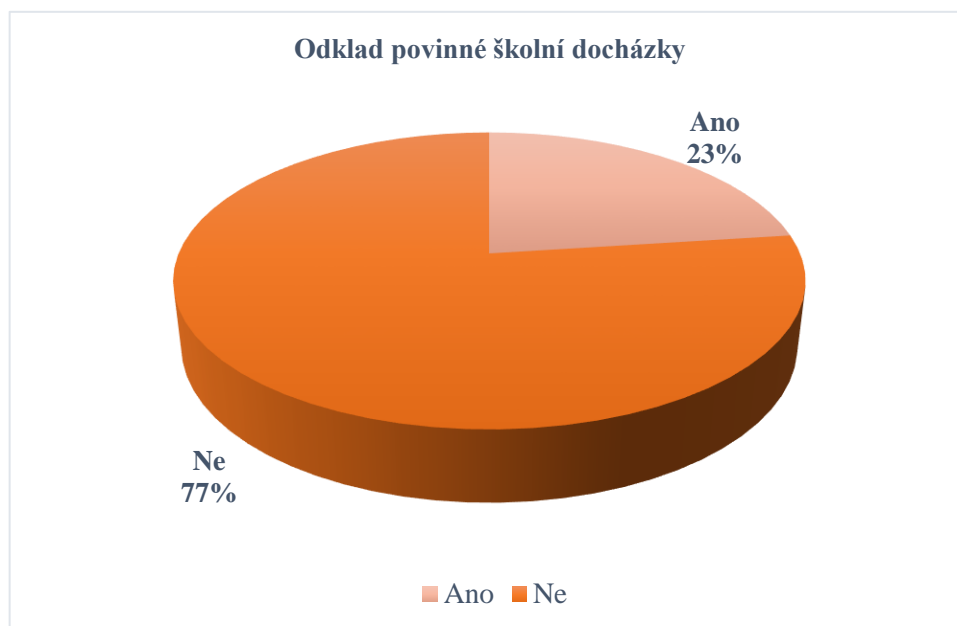
Graf č. 2 Věkové zastoupení

Tabulka č. 2 a graf č. 2 nám ukazují věkové zastoupení dětí ve výzkumu. Všechny děti, které byly zapojeny do výzkumu jsou v posledním povinném roce předškolního vzdělávání. Výzkumu se zúčastnilo 16 dětí ve věku 5 let (26%), 40 dětí ve věku 6 let (66%) a 5 dětí ve věku 7 let (8%).

Odklad povinné školní docházky

Tabulka č. 3 Odklad povinné školní docházky

	<i>n</i>	%
<i>Ano</i>	14	23
<i>Ne</i>	47	77
<i>Celkem</i>	61	100

Graf č. 3 Odklad povinné školní docházky

Odklad povinné školní docházky je pro nás důležitým ukazatel vzhledem k tématu bakalářské práce. Odklad povinné školní docházky má celkem 14 dětí (23%), bez odkladu je 47 dětí (77%).

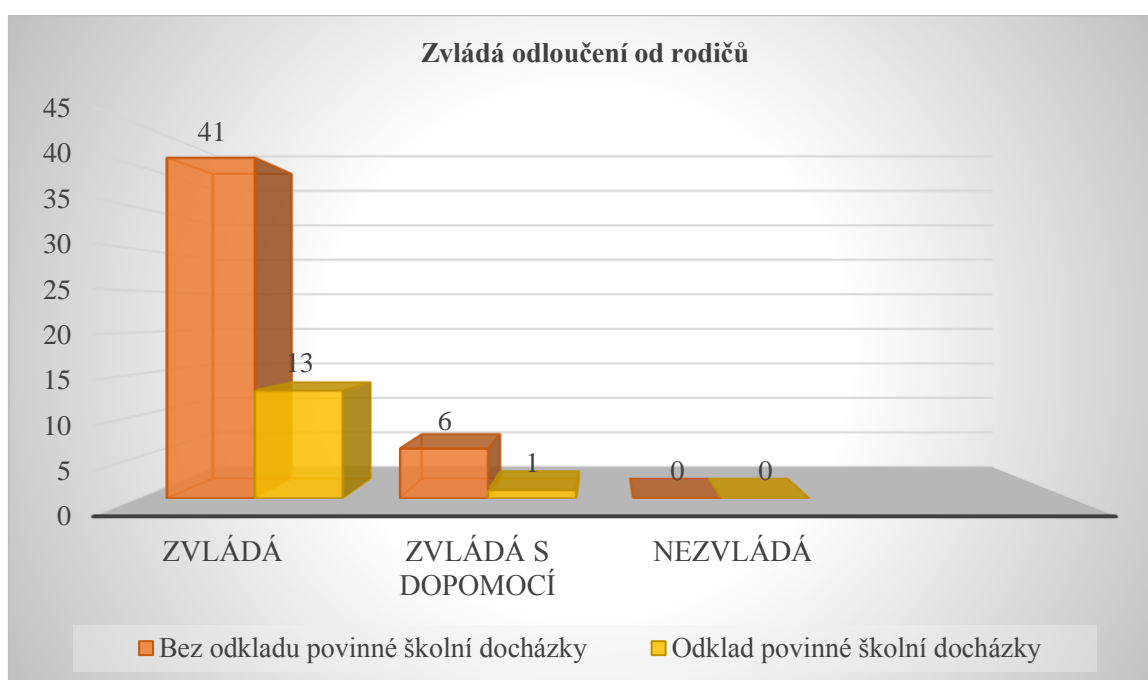
Položka 1

Zvládá odloučení od rodičů

Tabulka č. 4 k položce 1

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	41	87	13	93
Zvládá s dopomocí	6	13	1	7
Nezvládá	0	0	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 4 k položce 1

Komentář

87 % dětí dle pedagogů mateřských škol zvládá odloučení od rodičů bez problému. 13 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při odpoutání se od rodičů. U dětí s odkladem povinné školní docházky zvládá odloučení od rodičů již 93 %, podporu dospělého potřebuje 7 % dětí.

Odpoutání se od rodičů patří do oblasti sociální zralosti dítěte. Dítě by před vstupem do školy mělo být schopno trávit delší čas mimo okruh své rodiny a případně i mimo rodinné prostředí.

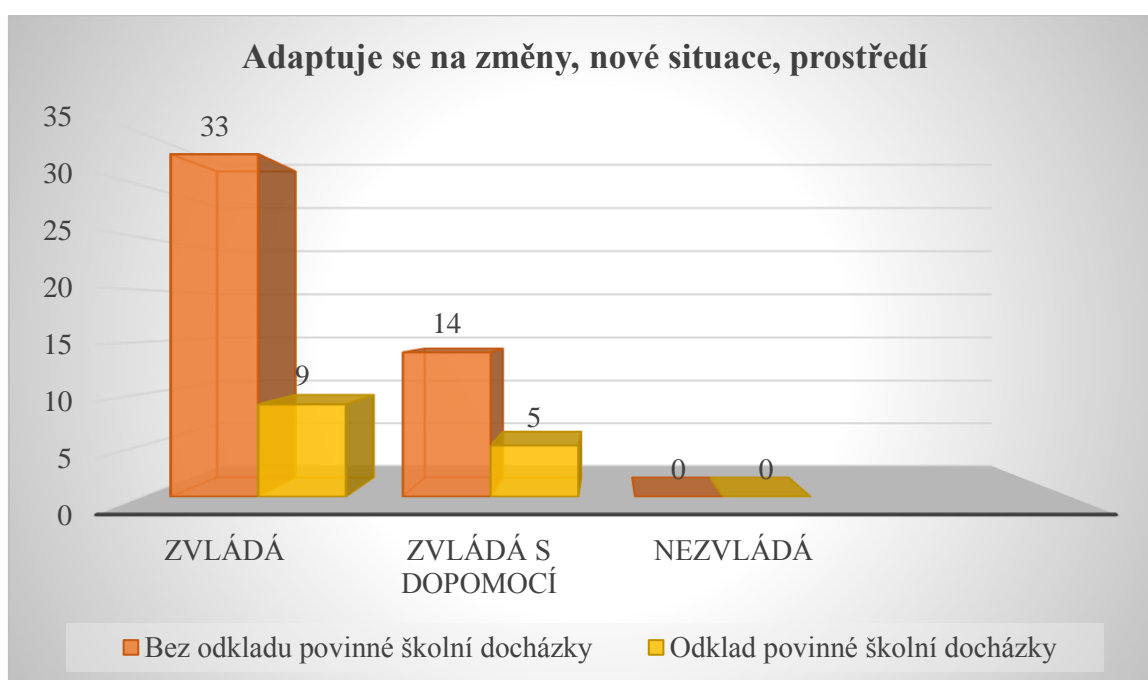
Položka 2

Adaptuje se na změny, nové situace, prostředí

Tabulka č. 5 k položce 2

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	33	70	9	64
Zvládá s dopomocí	14	30	5	36
Nezvládá	0	0	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 5 k položce 2

Komentář

70 % dětí dle pedagogů mateřských škol se dobře adaptuje na změny, nové situace a prostředí. 30 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při adaptaci na změnu či nové situace. U dětí s odkladem povinné školní docházky zvládá adaptaci na novou situaci a změnu 64 %, podporu dospělého potřebuje 36 % dětí.

Přechod do nového prostředí základní školy je pro dítě i rodiče velkým krokem. Je důležité, abychom se vyhnuli „strašen školou a zápisem“. Naopak je vhodné si s dítětem o škole povídat, vzbudit v něm zájem, připravit dítě tak, aby se nebálo jít na zápis. Vhodné je také navštívit školu již předem, např. během „dne otevřených dveří“, pro dítě to pak nebude zcela nové neznámé prostředí. V prostředí mateřské školy můžeme využít hry „na školu“.

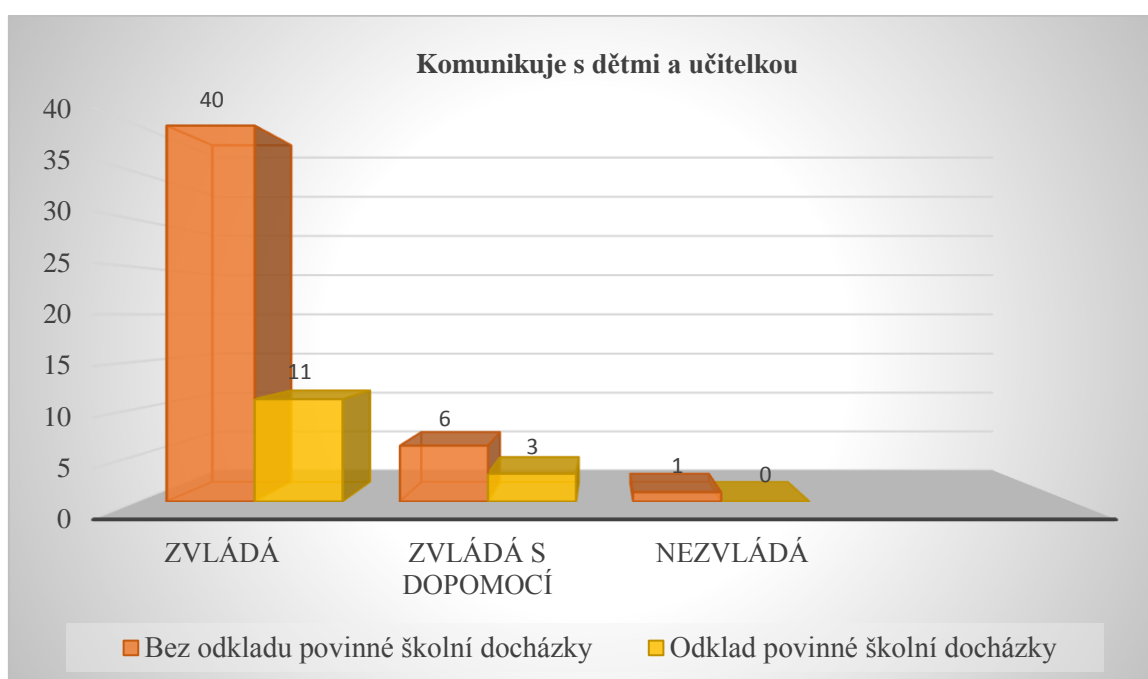
Položka 3

Komunikuje s dětmi a učitelkou

Tabulka č. 6 k položce 3

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	40	85	11	79
Zvládá s dopomocí	6	13	3	21
Nezvládá	1	2	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 6 k položce 3

Komentář

85 % dětí dle pedagogů mateřských škol aktivně komunikuje s dětmi i učitelkou. 13 % dětí potřebuje podporu pedagoga při komunikaci a 2 % dětí s ostatními dětmi aktivně nekomunikuje. U dětí s odkladem povinné školní docházky aktivně komunikuje s dětmi i dospělým 79 %, podporu dospělého pak potřebuje 21 % dětí.

Děti bychom měli podněcovat v rozvíjení řeči, je důležité dbát na správnou výslovnost, různými aktivitami procvičovat rytmizaci slov a rozvíjet slovní zásobu. S dětmi si hodně povídáme, necháme je vyprávět, např. jaký měli den v mateřské škole, po přečtení pohádky nám mohou příběh sami převyprávět. Můžeme také napodobovat různé zvuky zvířat. Děti vedeme k tomu, aby neskákaly druhým do řeči, při komunikaci je také důležitý oční kontakt.

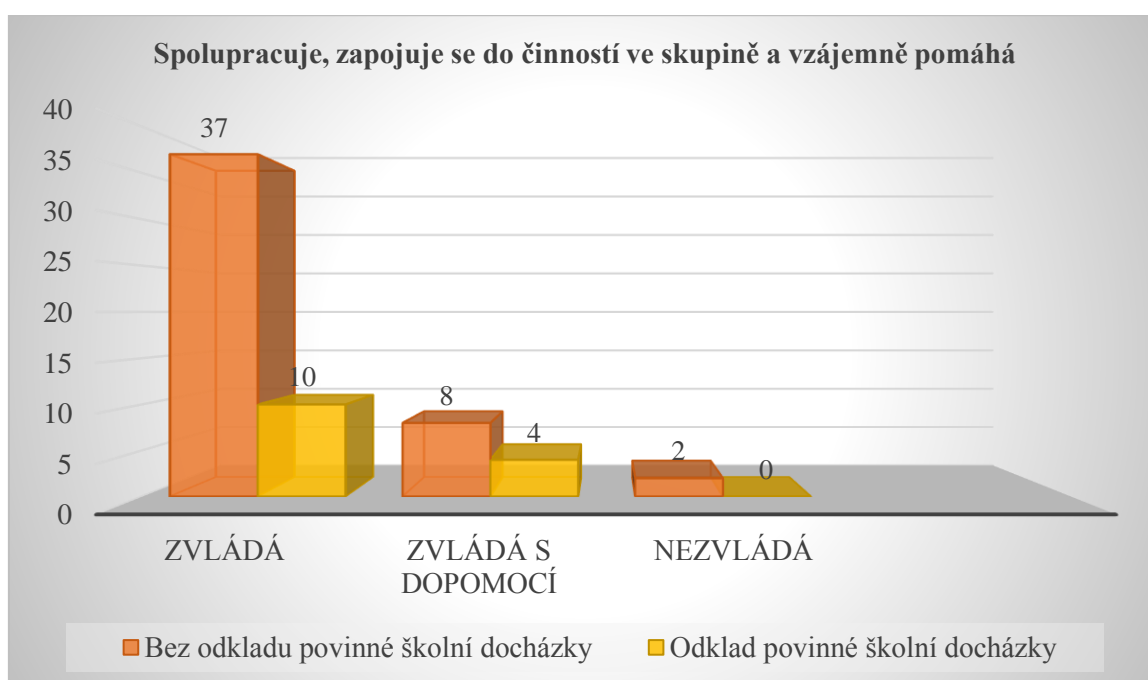
Položka 4

Spolupracuje, zapojuje se do činností ve skupině a vzájemně pomáhá

Tabulka č. 7 k položce 4

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	37	79	10	71
Zvládá s dopomocí	8	17	4	29
Nezvládá	2	4	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 7 k položce 4

Komentář

79 % dětí dle pedagogů mateřských škol bez problému spolupracuje, zapojuje se do činností ve skupině a vzájemně pomáhá. 17 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při spolupráci a zapojení se do společných činností. 4 % dětí nespolupracují s ostatními a nezapojují se do společných činností, ani za pomoci dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky bez problému spolupracuje, zapojuje se do činností ve skupině a vzájemně pomáhá 71 % dětí, podporu dospělého potřebuje 29 % dětí.

Dítě ukončující předškolní vzdělávání by se mělo bez problému zapojovat mezi ostatní, děti by neměly být úzkostné, bojácné. K druhým dětem by se mělo chovat ohleduplně a přátelsky. Děti by měly dokázat podělit se o věci, dohodnout se a také pomoci druhým.

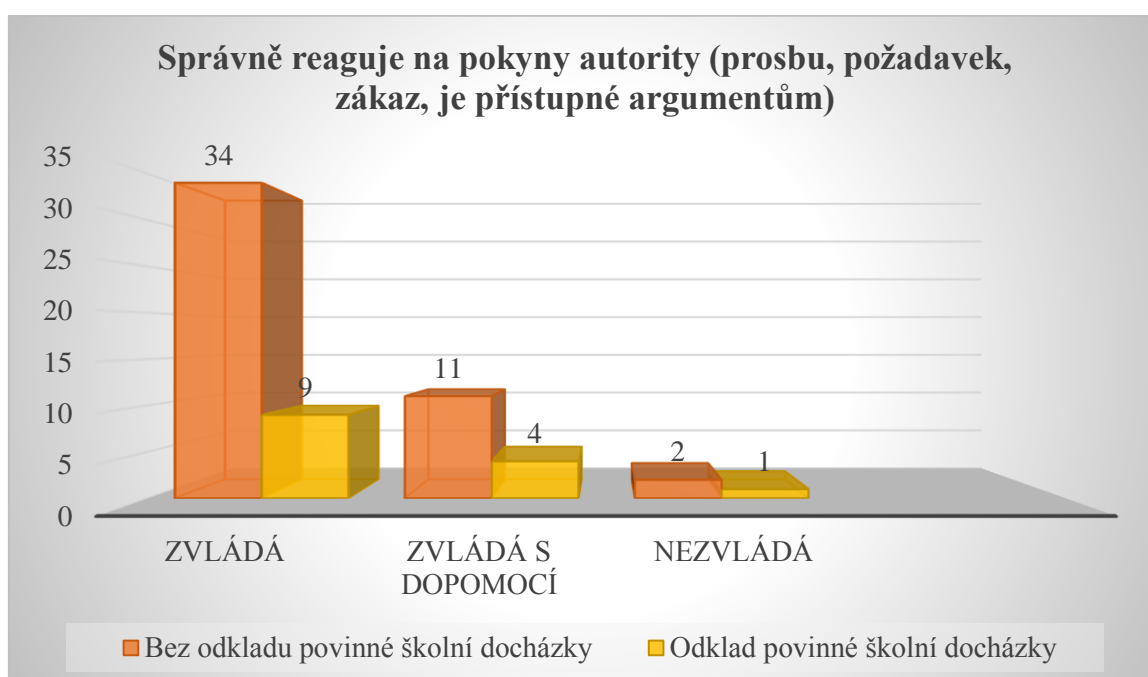
Položka 5

Správně reaguje na pokyny autority (prosbu, požadavek, zákaz, je přístupné argumentům)

Tabulka č. 8 k položce 5

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	34	72	9	64
Zvládá s dopomocí	11	24	4	29
Nezvládá	2	4	1	7
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 8 k položce 5

Komentář

72 % dětí dle pedagogů mateřských škol správně reaguje na pokyny autority (prosbu, požadavek, zákaz, je přístupné argumentům). 24 % dětí potřebuje podporu pedagoga při respektování autority a plnění pokynů. 4 % dětí nerespektují autoritu a správně nereagují na její pokyny. U dětí s odkladem povinné školní docházky správně reaguje na pokyny autority 64 % dětí, podporu dospělého potřebuje 29 % dětí a 7 % dětí nerespektují autority a správně nereaguje na její pokyny.

Dítě by před vstupem do základní školy mělo dokázat podřídit se autoritě. Dítě také získá nové sociální role – žáka a spolužáka. Měli bychom dítě seznámit, co co od něj v těchto rolích je očekáváno.

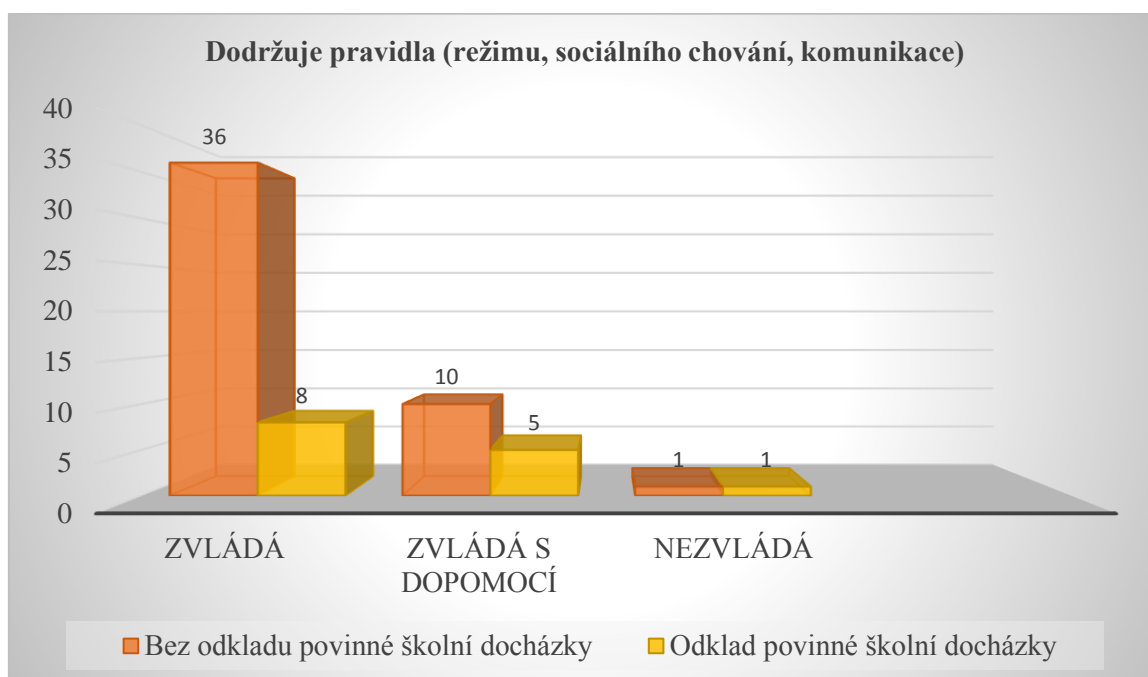
Položka 6

Dodržuje pravidla (režimu, sociálního chování, komunikace)

Tabulka č. 9 k položce 6

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	36	77	8	57
Zvládá s dopomocí	10	21	5	36
Nezvládá	1	2	1	7
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 9 k položce 6

Komentář

77 % dětí dle pedagogů mateřských škol dodržuje pravidla režimu, sociálního chování a komunikace. 21 % dětí potřebuje při dodržování pravidel pomoc dospělého. 2 % dětí pravidla nedodržuje, ani za pomoci dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky pravidla režimu a sociálního chování zvládá 57 % dětí, podporu dospělého potřebuje 36 % dětí. 7 % pravidla nerespektuje ani za pomoci dospělého.

Pravidla hry, ale také společného soužití by dítě mělo respektovat již v mateřské škole. Je vhodné, aby se na samotném vytváření pravidel podíly i děti – vytvořily si tak společná pravidla, pedagog dbá, aby se tato pravidla respektovala. Dítě by mělo také dodržovat určité společenské návyky a pravidla, umět pozdravit, poprosit a poděkovat.

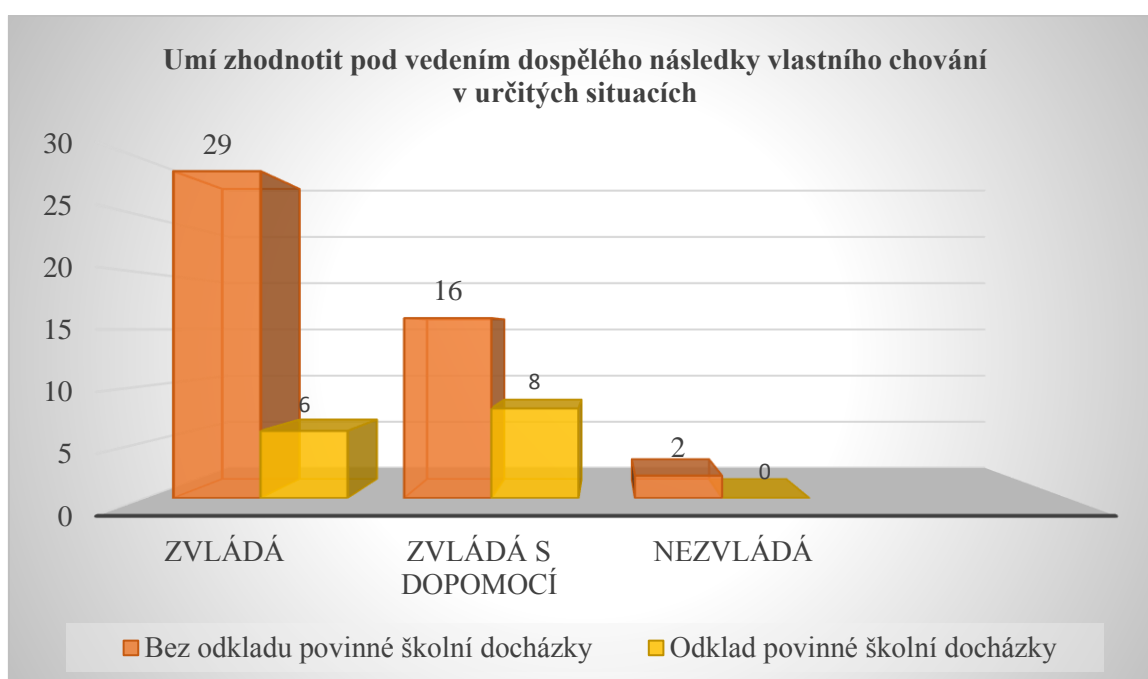
Položka 7

Umí zhodnotit pod vedením dospělého následky vlastního chování v určitých situacích

Tabulka č. 10 k položce 7

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	29	62	6	43
Zvládá s dopomocí	16	34	8	57
Nezvládá	2	4	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 10 k položce 7

Komentář

62 % dětí dle pedagogů mateřských škol umí zhodnotit pod vedením dospělého následky vlastního chování v určitých situacích. 34 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při zhodnocení následků svého chování. 4 % dětí nedokáží zhodnotit své chování, ani za pomoci dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky umí zhodnotit pod vedením dospělého následky svého chování 43 % dětí, podporu dospělého potřebuje 57 % dětí.

Mnoho konfliktů, které mezi sebou mohou děti v mateřské i základní škole mít pramení z nevědomosti, jak tyto konfliktní situace řešit. Opět formou hry, dramatizace můžeme s dítětem tyto situace nacvičit, vysvětlit mu je.

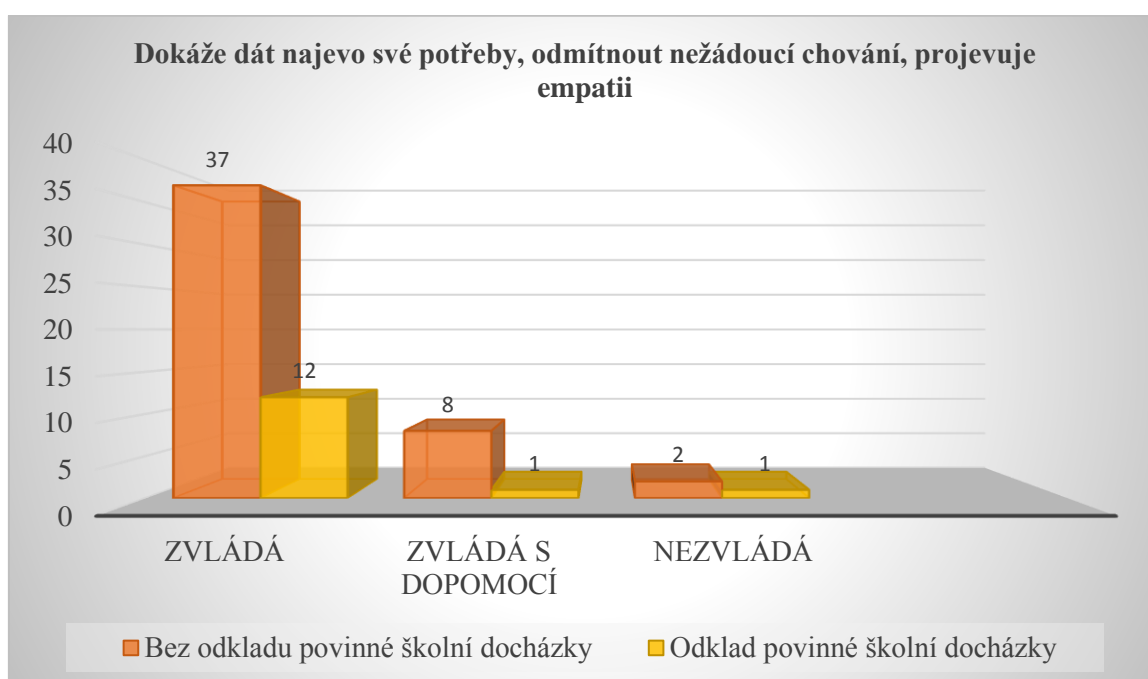
Položka 8

Dokáže dát najevo své potřeby, odmítnout nežádoucí chování, projevuje empatii

Tabulka č. 11 k položce 8

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	37	79	12	86
Zvládá s dopomocí	8	17	1	7
Nezvládá	2	4	1	7
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 11 k položce 8

Komentář

79 % dětí dle pedagogů mateřských škol dokáže dát najevo své potřeby, odmítnout nežádoucí chování a projevit empatii. 17 % dětí potřebuje pomoc pedagoga, 4 % dětí nedokáže dát najevo své potřeby a odmítnout nežádoucí chování. U dětí s odkladem povinné školní docházky dokáže své potřeby vyjádřit, odmítnout nežádoucí chování a vyjádřit empatii 86 % dětí, podporu dospělého potřebuje 7 % dětí a 7 % tuto dovednost nezvládá, ani s podporou dospělého.

Dítě učíme říkat „ne“ pokud se dostanou do situace, která mu je nepříjemná. Například pokud dítěti někdo ubližuje.

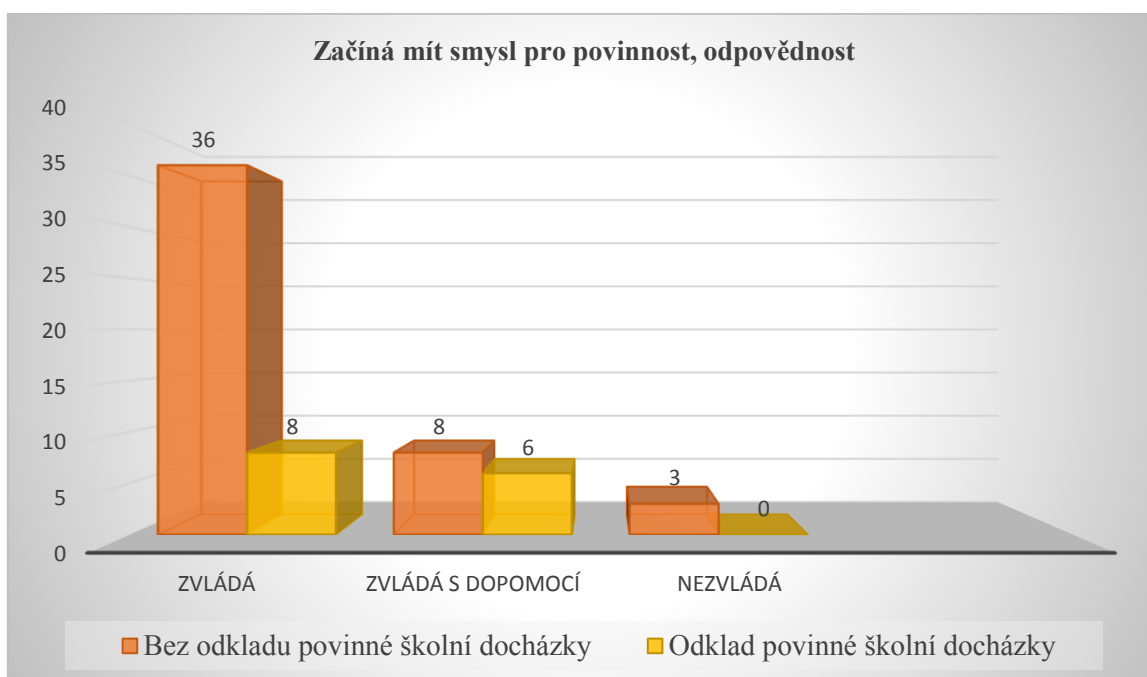
Položka 9

Začíná mít smysl pro povinnost, odpovědnost

Tabulka č. 12 k položce 9

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	36	77	8	57
Zvládá s dopomocí	8	17	6	43
Nezvládá	3	6	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 12 k položce 9

Komentář

77 % dětí dle pedagogů mateřských škol začíná mít smysl pro povinnost a odpovědnost. 17 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při rozvíjení smyslu pro povinnost a odpovědnost. U 6 % dětí se smysl pro povinnost a odpovědnost nerozvíjí, ani za pomoci dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky začíná mít smysl pro povinnost a odpovědnost 57 % dětí, podporu dospělého potřebuje 43 % dětí.

Už v předškolním věku by dítě mělo mít podvědomí o drobných povinnostech, které je třeba vykonávat, dětem nabízíme aktivity, za které nesou samy zodpovědnost. Později tyto „školní povinnosti“ můžeme zařadit v rámci rodinných rituálů, například dítě ví, že nejprve se vypracovávají domácí úkoly a až pak si může jít hrát.

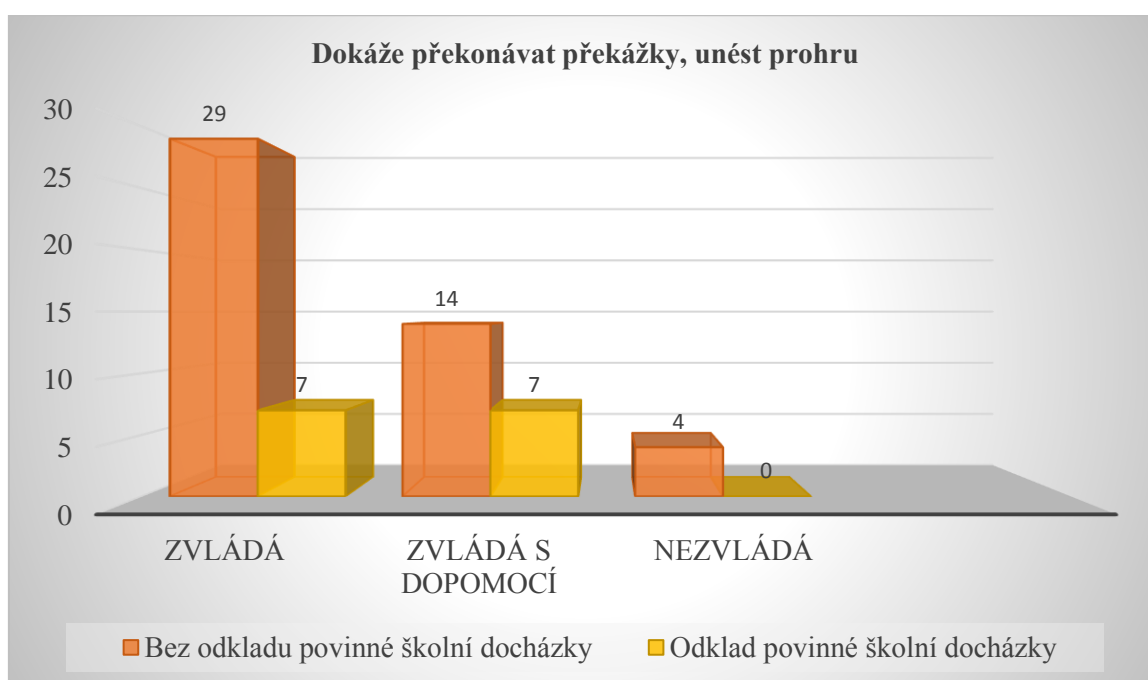
Položka 10

Dokáže překonávat překážky, unést prohru

Tabulka č. 13 k položce 10

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	29	62	7	50
Zvládá s dopomocí	14	30	7	50
Nezvládá	4	8	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 13 k položce 10

Komentář

62 % dětí dle pedagogů mateřských škol dokáže překonávat překážky a unést prohru. 30 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při této dovednosti. 8 % dětí nedokáže překonávat překážky a vyrovnat se s prohrou, ani za pomoci dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky se dokáže s překážkou a prohrou vyrovnat 50 % dětí a podporu dospělého potřebuje 50 % dětí.

Dítě zahajující povinnou školní docházku, by mělo být schopné vyrovnat se s neúspěchem a přizpůsobit se situaci. Již v mateřské škole vedeme dítě k tomu, aby dokázalo např. při hře počkat až na něj dojde řada, nepředbíhat ostatní. Snažíme se, aby dokázalo přijmout drobný neúspěch bez negativních emocí, dítě vedeme ke sdílení svých pocitů.

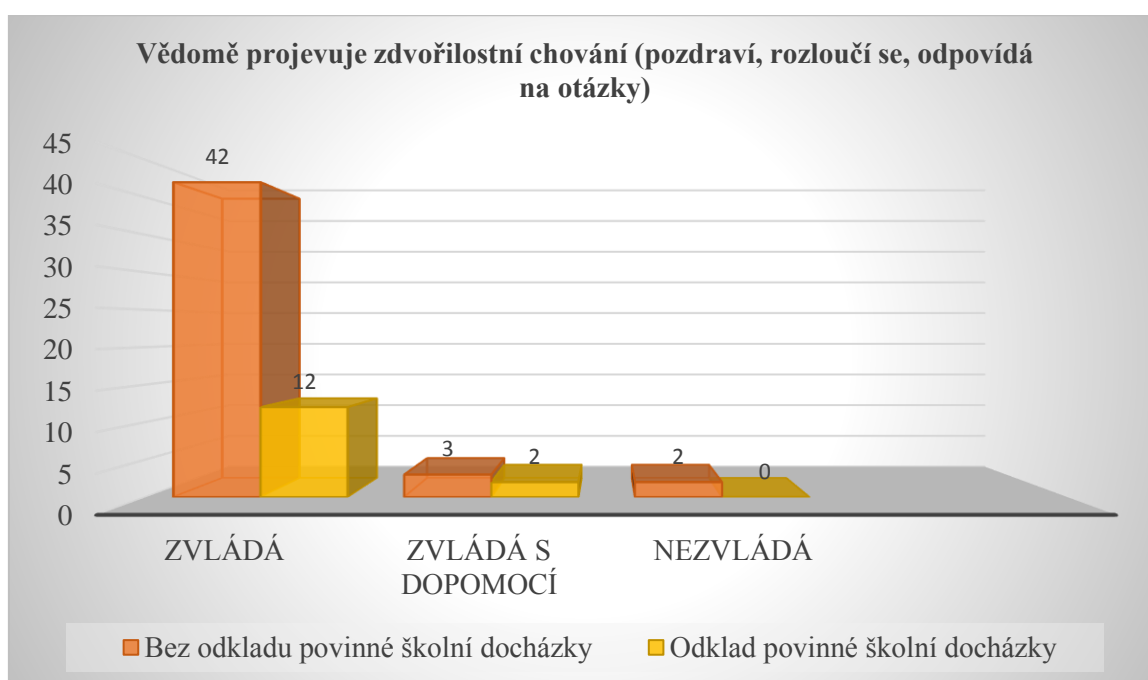
Položka 11

Vědomě projevuje zdvořilostní chování (pozdraví, rozloučí se, odpovídá na otázky)

Tabulka č. 14 k položce 11

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	42	89	12	86
Zvládá s dopomocí	3	7	2	14
Nezvládá	2	4	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 14 k položce 11

Komentář

89 % dětí dle pedagogů mateřských škol vědomě projevuje zdvořilostní chování. 7 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při této dovednosti. 4 % dětí vědomě neprojevují zdvořilostní chování, ani za podpory dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky vědomě projevuje zdvořilostní chování 86 % dětí, podporu dospělého potřebuje 14 % dětí.

Dítě vstupující do základní školy by mělo disponovat v oblasti sociálních dovedností základními pravidly společenského chování. Umět pozdravit, rozloučit se, poděkovat, poprosit, vykat dospělým. Rodiče i pedagogové by měli být dětem vzorem žádoucího chování.

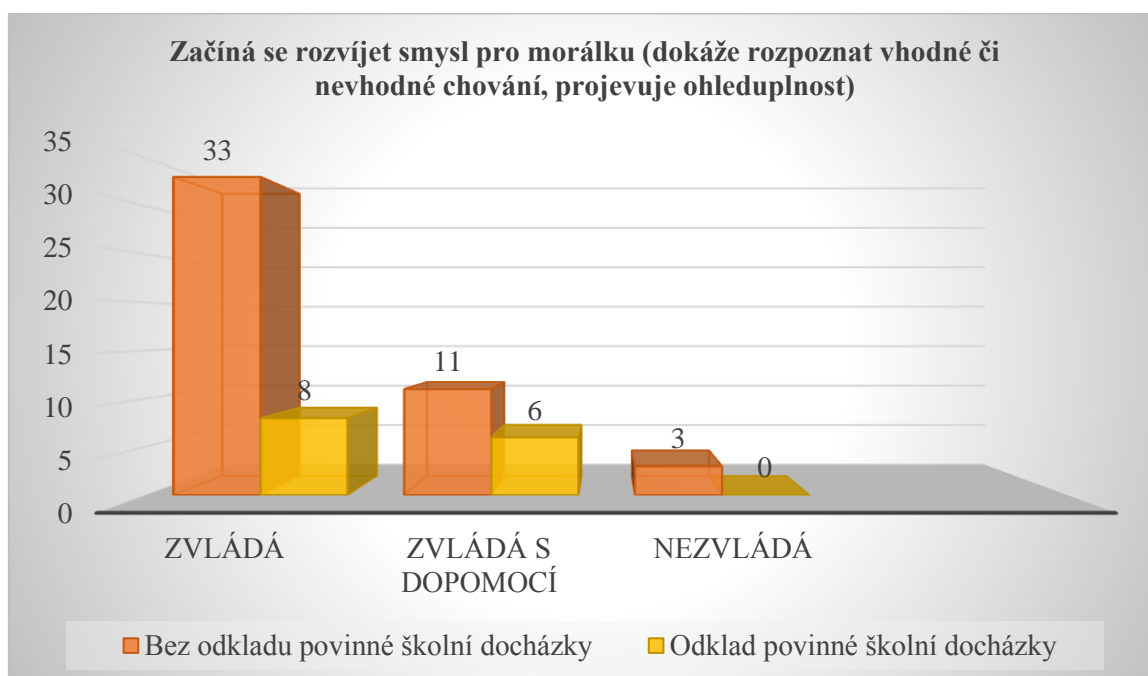
Položka 12

Začíná se rozvíjet smysl pro morálku (dokáže rozpoznat vhodné či nevhodné chování, projevuje ohleduplnost)

Tabulka č. 14 k položce 12

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	33	70	8	57
Zvládá s dopomocí	11	24	6	43
Nezvládá	3	6	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 14 k položce 12

Komentář

U 70 % dětí se dle pedagogů mateřských škol začíná rozvíjet smysl pro morálku. 24 % dětí potřebuje pomoc pedagoga při rozvíjení smyslu pro morálku. U 6 % dětí se smysl pro morálku nerozvíjí, ani za pomoci dospělého. U dětí s odkladem povinné školní docházky začíná mít smysl pro morálku 57 % dětí, podporu dospělého potřebuje 43 % dětí.

Dítě ukončující předškolní vzdělávání by mělo být ohleduplné vůči svým vrstevníkům, mělo by dokázat dělit se o hračky, věci, dohodnout se či pomoci druhým. Snažíme se dítě vést k tomu, aby bylo všímavé k ostatním.

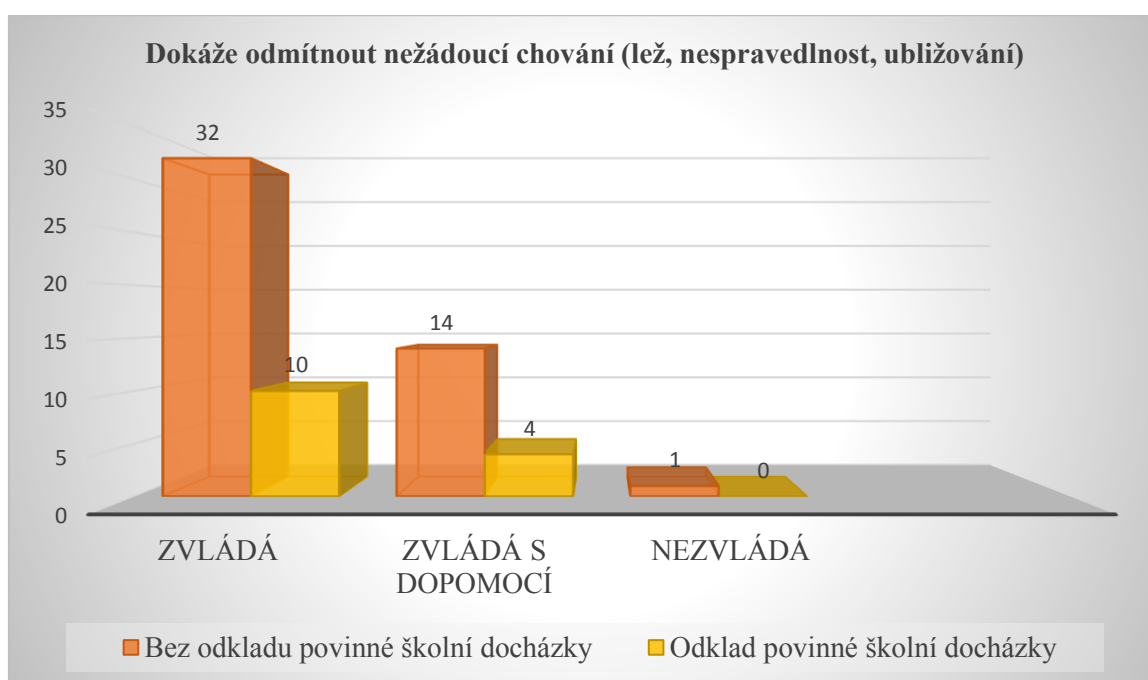
Položka 13

Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, nespravedlnost, ubližování)

Tabulka č. 15 k položce 13

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	32	68	10	71
Zvládá s dopomocí	14	30	4	29
Nezvládá	1	2	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 15 k položce 13

Komentář

68 % dětí dle pedagogů mateřských škol dokáže odmítnout nežádoucí chování, jako je lež, nespravedlnost či ubližování. 30 % dětí potřebuje pomoc pedagoga, 2 % dětí nedokáže odmítnout nežádoucí chování. U dětí s odkladem povinné školní docházky dokáže odmítnout nežádoucí chování 71 % dětí a 29 % dětí potřebuje pomoc pedagoga.

Dítě učíme říkat „ne“ pokud se dostanou do situace, která mu je nepříjemná. Například pokud dítěti někdo ubližuje. Dítě by mělo vědět, že v případě nebezpečí nebo pokud mu někdo ubližovat, je v pořádku obrátit se na pomoc dospělého. Dítě by mělo znát, že konflikty se neřeší fyzickou agresí a násilím neoplácíme.

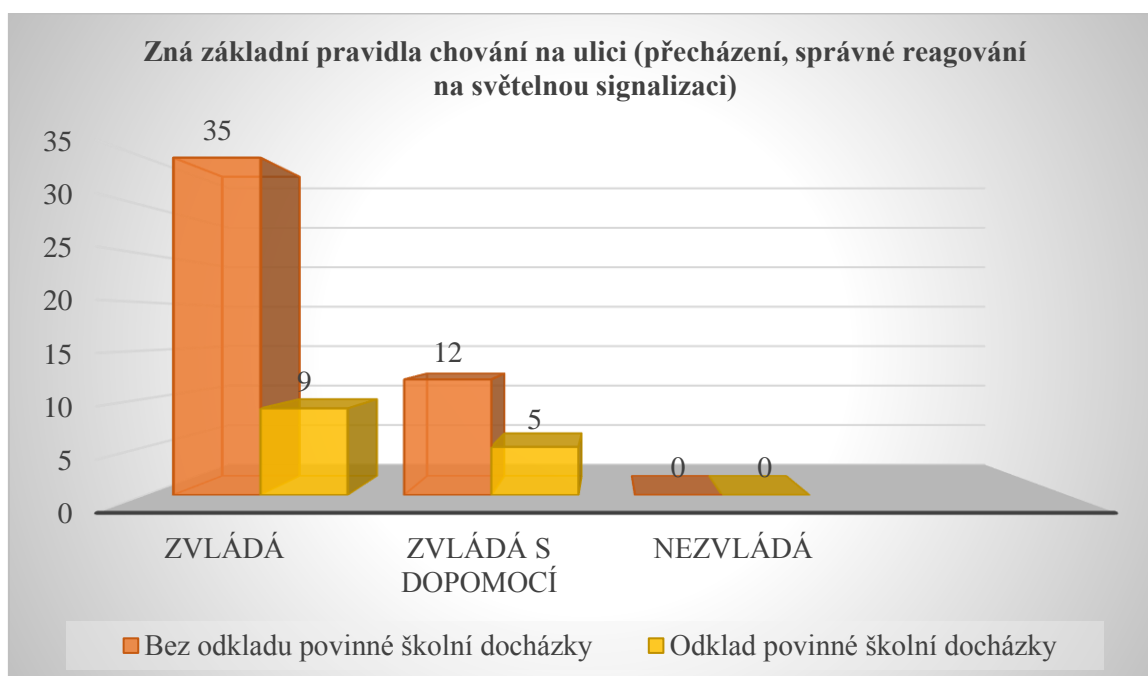
Položka 14

Zná základní pravidla chování na ulici (přecházení, správné reagování na světelnou signalizaci)

Tabulka č. 16 k položce 14

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	35	74	9	64
Zvládá s dopomocí	12	26	5	36
Nezvládá	0	0	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 16 k položce 14

Komentář

74 % dětí dle pedagogů mateřských škol zná základní pravidla chování na ulici, správně přechází a reaguje na světelnou signalizaci. 26 % dětí u této dovednosti potřebuje pomoc pedagoga. U dětí s odkladem povinné školní docházky zná základní pravidla chování na ulici 64 % dětí, podporu dospělého potřebuje 36 % dětí.

Tyto pravidla si můžeme s dětmi osvojovat při každodenní cestě do mateřské školy a domů, při procházkách. Na nebezpečí, které nás může ohrozit v ulici a v dopravě upozorňujeme a sami pravidla chování na ulici dodržujeme. V souvislosti učíme děti obezřetnosti, že nemohou odejít s cizím člověkem, protože by jim mohl ublížit.

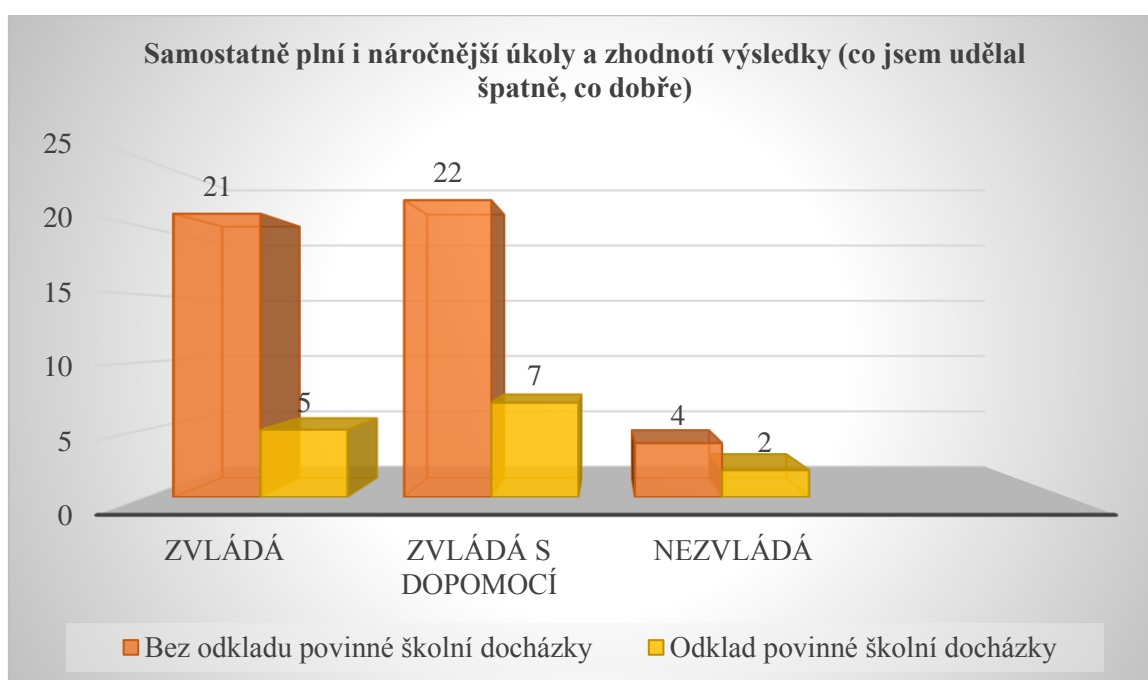
Položka 15

Samostatně plní i náročnější úkoly a zhodnotí výsledky (co jsem udělal špatně, co dobře)

Tabulka č. 17 k položce 15

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	21	45	5	36
Zvládá s dopomocí	22	47	7	50
Nezvládá	4	8	2	14
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 17 k položce 15

Komentář

45 % dětí dle pedagogů mateřských škol dokáže samostatně plnit i náročnější úkoly a zhodnotit své výsledky. 47 % dětí potřebuje pomoc pedagoga, 8 % dětí nedokáže samostatně plnit náročnější úkoly a zhodnotit své výsledky. U dětí s odkladem povinné školní docházky dokáže samostatně plnit náročnější úkoly a zhodnotit své výsledky 36 % dětí, podporu dospělého potřebuje 50 % dětí a 14 % tuto dovednost nezvládá, ani s podporou dospělého.

V mateřské škole podporujeme děti, aby po řízených činnostech svoji práci zhodnotily, aby nám řekly, co je dnes bavilo, co se jim povedlo a nepovedlo. Jako pedagogové poskytujeme dítěti zpětnou vazbu. Vhodné je vyzdvihnout konkrétní věc, například „líbí se mi, jaké jsi použil barvy na svůj obrázek“.

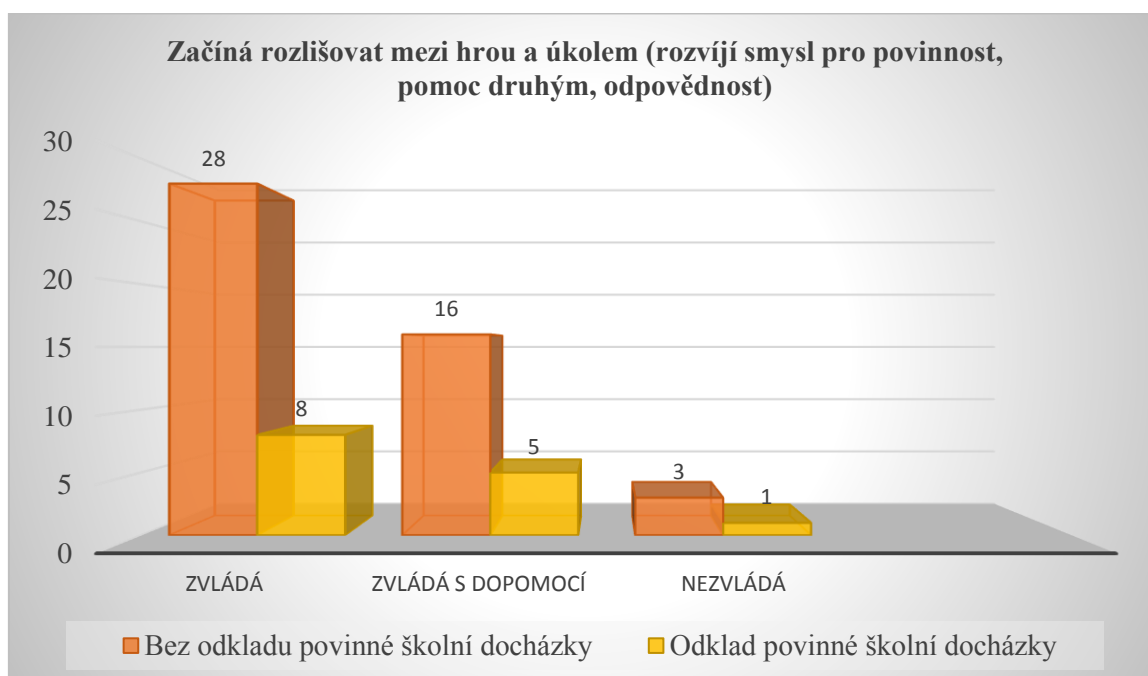
Položka 16

Začíná rozlišovat mezi hrou a úkolem (rozvíjí smysl pro povinnost, pomoc druhým, odpovědnost)

Tabulka č. 18 k položce 16

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	28	60	8	57
Zvládá s dopomocí	16	34	5	36
Nezvládá	3	6	1	7
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 18 k položce 16

Komentář

60 % dětí dle pedagogů mateřských škol začíná rozlišovat mezi hrou a úkolem. 37 % dětí potřebuje pomoc pedagoga, 6 % dětí nedokáže rozlišit mezi hrou a úkolem. U dětí s odkladem povinné školní docházky dokáže rozlišovat úkol a hru 57 % dětí, podporu dospělého potřebuje 36 % dětí a 7 % tuto dovednost nezvládá, ani s podporou dospělého.

Pracovní nezralost bývá jeden z důvodů, proč dítě dostane odklad povinné školní docházky. Pokud dítě v mateřské škole výrazně upřednostňuje hru před úkoly či povinnostmi, mohlo by mít v základní škole problémy. V základní škole bude muset déle udržet pozornost při jedné činnosti a cíleně pracovat.

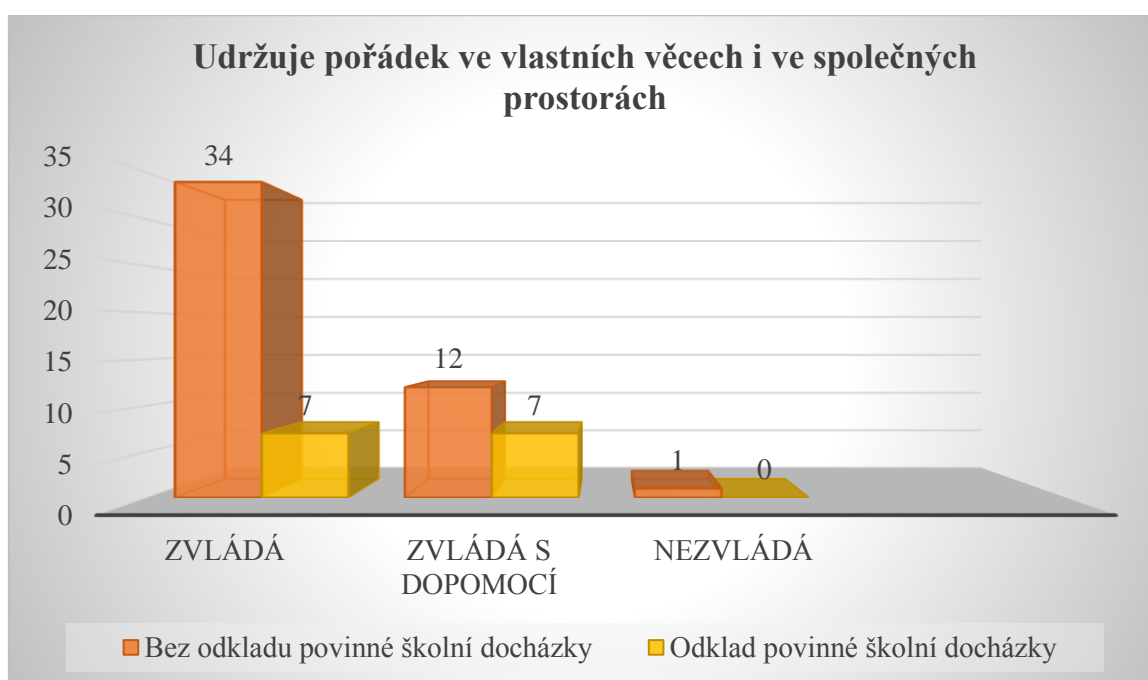
Položka 17

Udrzuje pořádek ve vlastních věcech i ve společných prostorách

Tabulka č. 19 k položce 17

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	34	72	7	50
Zvládá s dopomocí	12	26	7	50
Nezvládá	1	2	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 19 k položce 17

Komentář

72 % dětí dle pedagogů mateřských škol udržuje pořádek ve vlastních věcech i ve společných prostorách. 26 % dětí potřebuje pomoc pedagoga, 2 % dětí nedokáže udržet pořádek ve vlastních věcech a ve společných prostorách mateřské školy. U dětí s odkladem povinné školní docházky dokáže udržet pořádek 50 % dětí a podporu dospělého potřebuje také 50 % dětí.

Kromě určitých hygienických a stolovacích návyků by dítě mělo disponovat schopností udržet pořádek ve svých věcech, již v mateřské škole se snažíme, aby si dítě své věci poznalo – i podle své značky. Dbáme, aby děti dodržovaly pravidlo o úklidu hraček na své místo. Jako rodiče doma vedeme dítě např. k úklidu svého pokojíčku, ustlání postele.

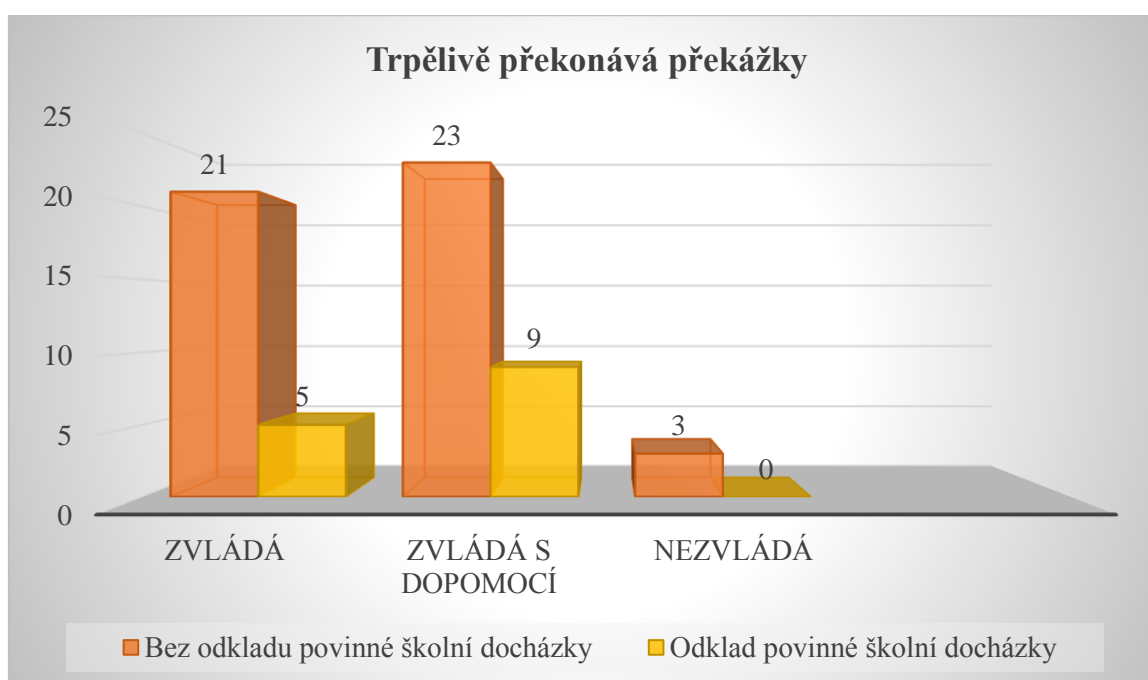
Položka 18

Trpělivě překonává překážky

Tabulka č. 20 k položce 18

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	21	45	5	36
Zvládá s dopomocí	23	49	9	64
Nezvládá	3	6	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 20 k položce 18

Komentář

745 % dětí dle pedagogů mateřských škol trpělivě překonává překážky. 49 % dětí potřebuje pomoc pedagoga a 6 % dětí nedokáže překonat překážky, ani za pomoci pedagoga. U dětí s odkladem povinné školní docházky dokáže trpělivě překonat překážky 36 % dětí, podporu dospělého potřebuje 64 % dětí.

V mateřské škole vedeme děti k cílevědomosti a trpělivosti při překonávání překážek. Dítě v mladším školním věku je schopno plnit stále obtížnější úkoly a trpělivě překážky překonávat. Pomocí her se děti učí také prohrávat a vyrovnat se s neúspěchem. Při neúspěchu vždy vyjádříme podporu a důvěru v jeho schopnosti.

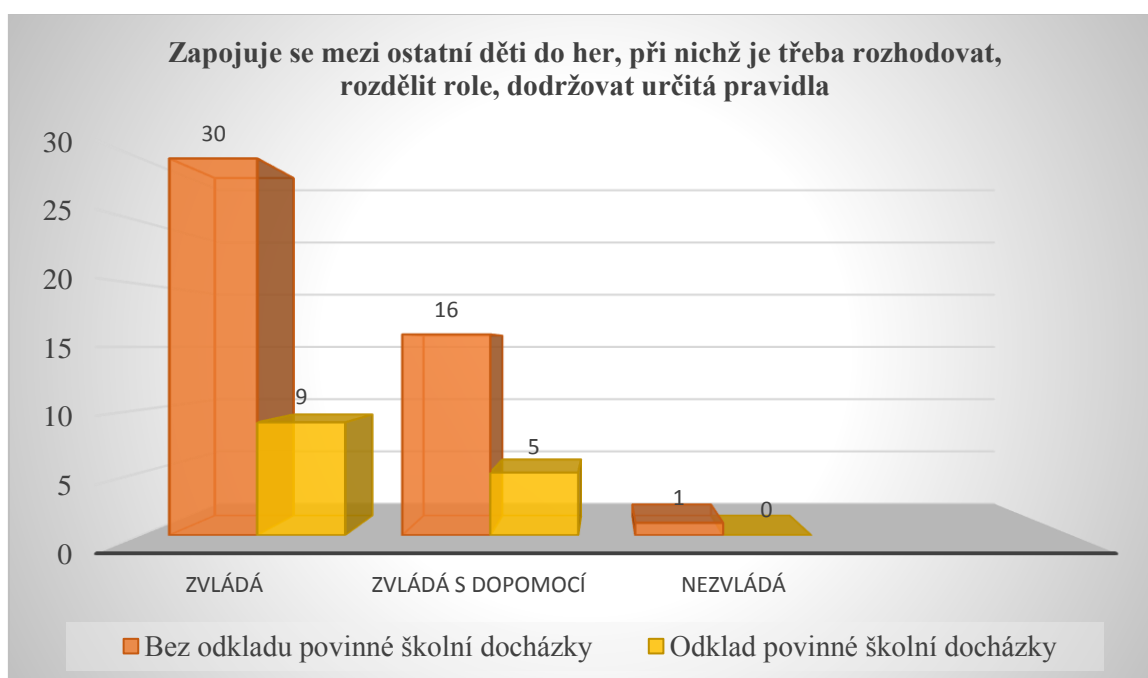
Položka 19

Zapojuje se mezi ostatní děti do her, při nichž je třeba rozhodovat, rozdělit role, dodržovat určitá pravidla

Tabulka č. 21 k položce 19

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	30	64	9	64
Zvládá s dopomocí	16	34	5	36
Nezvládá	1	2	0	0
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 21 k položce 19

Komentář

64 % dětí dle pedagogů mateřských škol se bez problémů zvládá zapojit mezi ostatní děti do her, rozdělit si určité role a dodržovat pravidla. 34 % dětí potřebuje pomoc pedagoga a 2 % dětí se nedokáže do společné hry zapojit. U dětí s odkladem povinné školní docházky se zvládá zapojit mezi ostatní děti do hry a dodržovat určitá pravidla 64 % dětí a podporu dospělého potřebuje 36 % dětí.

Hra je pro dítě nejdůležitější činností v předškolních věku, učí jej spolupráci i dodržování pravidel, respektování ostatních dětí i dospělých. Pomocí her se děti učí také prohrávat a vyrovnat se s neúspěchem. Dítě ovlivňujeme i my tím, jak se při hře chováme.

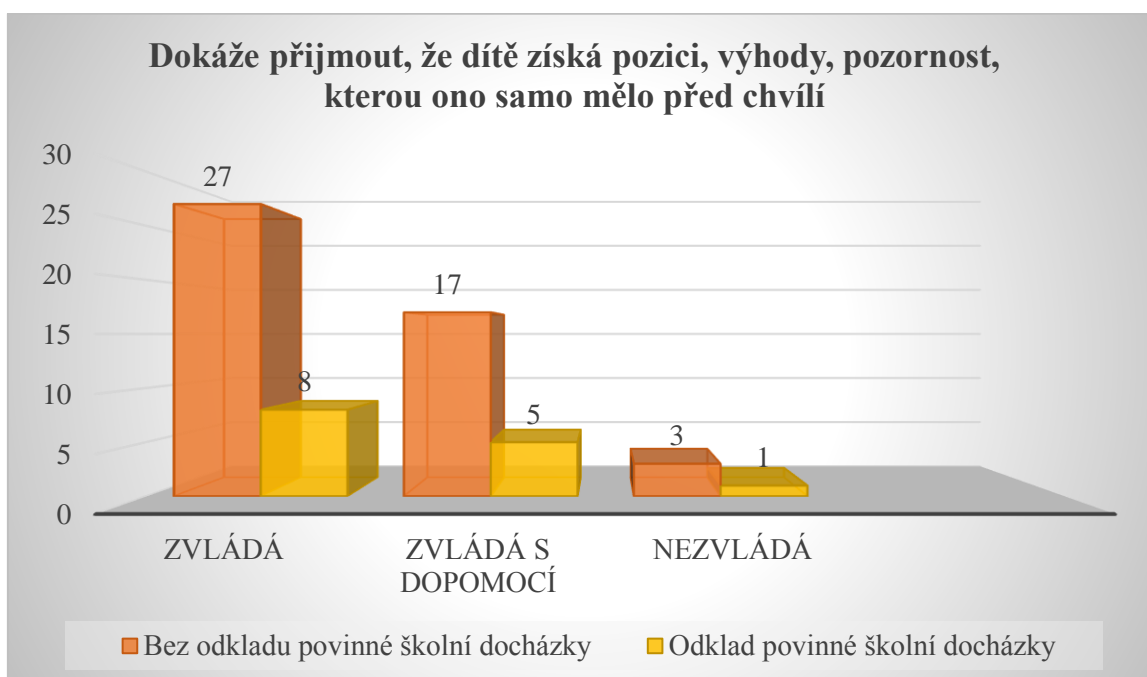
Položka 20

Dokáže přijmout, že jiné dítě získá pozici, výhody, pozornost, kterou ono samo mělo před chvílí

Tabulka č. 22 k položce 20

	Děti bez odkladu povinné školní docházky		Děti s odkladem povinné školní docházky	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Zvládá	27	58	8	57
Zvládá s dopomocí	17	36	5	36
Nezvládá	3	6	1	7
Celkem	47	100	14	100

Graf č. 22 k položce 20

Komentář

58 % dětí dle pedagogů mateřských škol dokáže přijmout, že dítě získá pozici, výhody a pozornost, kterou ono mělo samo před chvílí. 36 % dětí potřebuje pomoc pedagoga a 6 % dětí se o pozici, výhody a pozornost dělit nedokáže. 57 % dětí s odkladem povinné školní docházky dokáže přijmout, že jiné dítě získá výhody, pozici a pozornost, kterou ono samo mělo před chvílí. Podporu dospělého potřebuje 36 % dětí a 7 % tuto dovednost nezvládá, ani s podporou dospělého.

Sociální nezralost a pracovní nezralost se po vstupu do základní školy mohou projevit tím, že dítě nevydrží delší dobu u jedné činnosti, nedokáže se soustředit, odmítá pracovat a nejraději by si stále hrálo. Pro dítě nastává také velká změna v režimu dne.

Shrnutí výzkumu

Má bakalářská práce se zabývala sociálními dovednostmi jako jedním z ukazatelů připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky. Výzkum byl založen na kvantitativní metodě, pro sběr dat byla zvolena metoda pozorování a záznamového archu, jenž byl vytvořen na základě RVP PV a Školní zralosti od autorek Bednářové a Šmardové (2010). Záznamový arch byl vyplněn pedagogy v 6 mateřských školách. Pedagogové v záznamovém archu také zaznamenali pohlaví dítěte, věk a zda má dítě odklad povinné školní docházky. Záznamový arch obsahoval 20 položek, tyto položky byly jednotlivě znázorněny do tabulek četností a do prostorových sloupcových grafů. Jednotlivé položky byly také doplněny komentářem s doporučením pro mateřské školy.

Náš výzkum poukázal na dílčí dovednosti, které dětem dělají největší obtíže. Jedná se především o položku č. 10, 15 a 18. Položka č. 10 *Dokáže překonávat překážky, unést prohru*; dítě zahajující povinnou školní docházku, by mělo být schopné vyrovnat se s neúspěchem a přizpůsobit se situaci. Již v mateřské škole vedeme dítě k tomu, aby dokázalo např. při hře počkat až na něj dojde řada, nepředbíhat ostatní. Snažíme se, aby dokázalo přijmout drobný neúspěch bez negativních emocí, dítě vedeme ke sdílení svých pocitů. Položka č. 15 *Samostatně plní i náročnější úkoly a zhodnotí výsledky (co jsem udělal špatně, co dobře)*, v mateřské škole podporujeme děti, aby po řízených činnostech svoji práci zhodnotily, aby nám řekly, co je dnes bavilo, co se jim povedlo a nepovedlo. Jako pedagogové poskytujeme dítěti zpětnou vazbu. Vhodné je vyzdvihnout konkrétní věc, například „líbí se mi, jaké jsi použil barvy na svůj obrázek“. A položka č. 18 *Trpělivě překonává překážky*, v mateřské škole vedeme děti k cílevědomosti a trpělivosti při překonávání překážek. Dítě v mladším školním věku je schopno plnit stále obtížnější úkoly a trpělivě překážky překonávat. Pomocí her se děti učí také prohrávat a vyrovnat se s neúspěchem. Při neúspěchu vždy vyjádříme podporu a důvěru v jeho schopnosti.

Děti s odkladem povinné školní docházky dle výzkumu neukázaly žádné výraznější problémy v jednotlivých položkách. Mezi důvody jejich odkladu patřilo např.: nízké sebevědomí, nízká komunikativnost, častá nemocnost, nechť plnit pracovní úkoly, špatná adaptace na nové prostředí, sociální nezralost či špatná výslovnost.

Závěr

První kapitola definovala pojmy předškolní období, sociální dovednosti, povinná školní docházka a odklad povinné školní docházky. Druhá kapitola ním blíže přiblížila proces socializace dítěte, vliv vrstevníků, rodiny, sourozenců a mateřské školy. Ve třetí kapitole jsme se už zaměřili na samotný vstup dítěte do školy, pohledem několika autorů jsme si také definovaly školní zralost a školní připravenost. Poslední čtvrtá kapitola poukázala na provázanost klíčových kompetencí se sociálními dovednostmi. Dále následovala praktická část – stanovení cílů a metodologie, formulace výzkumných otázek, vyhodnocení a interpretace získaných dat.

Cílem bakalářské práce bylo zdůraznit význam sociálních dovedností, jakožto ukazatele připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky, zjistit, analyzovat a vyhodnotit získaná data v oblasti sociálních dovedností; zjistit, zda děti dosahují úrovně sociálních dovedností dle Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (2006) a prozkoumat ve kterých dílčích dovednostech mají děti největší problémy.

Protože se každé dítě vyvíjí odlišně a individuálně, je i Rámcový program pro předškolní vzdělávání vytvořen tak, aby umožňoval rozvoj a vzdělání každého dítěte v rozsahu jeho individuálních potřeb.

Ve výzkumném souboru se objevily i děti s odkladem povinné školní docházky, ani tyto děti neukázaly dle výzkumu žádné výraznější problémy v jednotlivých položkách.

Samotný přechod dítěte z mateřské školy do školy základní je pro dítě náročným, avšak důležitým krokem. Jako rodiče i pedagogové bychom měli dítěti s přípravou na tento krok pomoci, a to nejen nácvikem sociálních dovedností.

Seznam zkratk

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ŠVP Školní vzdělávací program

Č Číslo

N Četnost

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

MŠ Mateřská škola

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 Zastoupení dívek a chlapců ve výzkumu

Tabulka č. 2 Věkové zastoupení dětí ve výzkumu

Tabulka č. 3 Odklad povinné školní docházky

Tabulka č. 4 Zvládá odloučení od rodičů

Tabulka č. 5 Adaptuje se na změny, nové situace, prostředí

Tabulka č. 6 Spolupracuje, zapojuje se do činností ve skupině a vzájemně pomáhá

Tabulka č. 7 Správně reaguje na pokyny autority (prosu, požadavek, zákaz, je přístupné argumentům)

Tabulka č. 8 Dodržuje pravidla (režimu, sociálního chování, komunikace)

Tabulka č. 9 Umí zhodnotit pod vedením dospělého následky vlastního chování v určitých situacích

Tabulka č. 10 Dokáže dát najevo své potřeby, odmítnout nežádoucí chování, projevuje empatii

Tabulka č. 11 Začíná mít smysl pro povinnost, odpovědnost

Tabulka č. 12 Dokáže překonávat překážky, unést prohru

Tabulka č. 13 Vědomě projevuje zdvořilostní chování (pozdraví, rozloučí se, odpovídá na otázky)

Tabulka č. 14 Začíná se rozvíjet smysl pro morálku (dokáže rozpoznávat vhodné či nevhodné chování, projevuje ohleduplnost)

Tabulka č. 15 Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, nespravedlnost, ubližování)

Tabulka č. 16 Zná základní pravidla chování na ulici (přecházení, správné reagování na světelnou signalizaci)

Tabulka č. 17 Samostatně plní i náročnější úkoly a zhodnotí výsledky (co jsem udělal špatně a co dobře)

Tabulka č. 18 Začíná rozlišovat mezi hrou a úkolem (rozvíjí smysl pro povinnost, pomoc druhým, odpovědnost)

Tabulka č. 19 Udržuje pořádek ve vlastních věcech i ve společných prostorách

Tabulka č. 20 Trpělivě překonává překážky

Tabulka č. 21 Zapojuje se mezi ostatní děti do her, při nichž je třeba rozhodovat, rozdělit role, dodržovat určitá pravidla

Tabulka č. 22 Dokáže přijmout, že jiné dítě získá pozici, výhody, pozornost, kterou ono mělo samo před chvílí

Seznam grafů

Graf č. 1 Zastoupení dívek a chlapců ve výzkumu

Graf č. 2 Věkové zastoupení dětí ve výzkumu

Graf č. 3 Odklad povinné školní docházky

Graf č. 4 Zvládá odloučení od rodičů

Graf č. 5 Adaptuje se na změny, nové situace, prostředí

Graf č. 6 Spolupracuje, zapojuje se do činností ve skupině a vzájemně pomáhá

Graf č. 7 Správně reaguje na pokyny autority (prosu, požadavek, zákaz, je přístupné argumentům)

Graf č. 8 Dodržuje pravidla (režimu, sociálního chování, komunikace)

Graf č. 9 Umí zhodnotit pod vedením dospělého následky vlastního chování v určitých situacích

Graf č. 10 Dokáže dát najevo své potřeby, odmítnout nežádoucí chování, projevuje empatii

Graf č. 11 Začíná mít smysl pro povinnost, odpovědnost

Graf č. 12 Dokáže překonávat překážky, unést prohru

Graf č. 13 Vědomě projevuje zdvořilostní chování (pozdraví, rozloučí se, odpovídá na otázky)

Graf č. 14 Začíná se rozvíjet smysl pro morálku (dokáže rozpoznávat vhodné či nevhodné chování, projevuje ohleduplnost)

Graf č. 15 Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, nespravedlnost, ubližování)

Graf č. 16 Zná základní pravidla chování na ulici (přecházení, správné reagování na světelnou signalizaci)

Graf č. 17 Samostatně plní i náročnější úkoly a zhodnotí výsledky (co jsem udělal špatně a co dobře)

Graf č. 18 Začíná rozlišovat mezi hrou a úkolem (rozvíjí smysl pro povinnost, pomoc druhým, odpovědnost)

Graf č. 19 Udržuje pořádek ve vlastních věcech i ve společných prostorech

Graf č. 20 Trpělivě překonává překážky

Graf č. 21 Zapojuje se mezi ostatní děti do her, při nichž je třeba rozhodovat, rozdělit role, dodržovat určitá pravidla

Graf č. 22 Dokáže přijmout, že jiné dítě získá pozici, výhody, pozornost, kterou ono mělo samo před chvílí

Seznam použité literatury

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4.

BERČÍKOVÁ, Alena, Eva ŠMELOVÁ a Dominika STOLINSKÁ. *Učitel – aktér edukačního procesu předškolního vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4033-0.

DOSTÁL, Antonín Maria a OPRAVILOVÁ Eva. *Úvod do předškolní pedagogiky: celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty pedagogických fakult studijního oboru Učitelství pro mateřské školy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1985. Učebnice pro vysoké školy (Státní pedagogické nakladatelství).

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4674-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: Základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a ŽÁČKOVÁ Hana. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?* Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

MATĚJČEK, Zdeněk. *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte: normy vývoje a vývojové milníky z pohledu psychologa: základní duševní potřeby dítěte: dítě a lidský svět*. Praha: Grada, 2005. Pro rodiče. ISBN 80-247-0870-1.

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

PRŮCHA, Jan a KOŤÁTKOVÁ Soňa. *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0495-4.

PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 6., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-647-6.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2006. ISBN 80-87000-00-5.

ŠMELOVÁ, Eva, PETROVÁ Alena a SOURALOVÁ Eva et al. *Připravenost dětí k zahájení povinné školní docházky v kontextu současného kurikula*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. ISBN 978-80-244-3345-5.

ŠMELOVÁ, Eva. *Bezvýhradná akceptace ve výchově dítěte*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4217-4.

ŠULOVÁ, Lenka a LEŽALOVÁ Renata. *Diagnostika školní zralosti*. Praha: Raabe, c2012. Školní zralost. ISBN 978-80-87553-52-7.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Výroční zpráva České školní inspekce za školní rok 2016/2017. Praha: Česká školní inspekce, 2017. ISBN: 978-80-88087-15-1. [online]. [cit. 2018-03-10].

WARNER, Penny. *6x25 her rozvíjejících schopnosti a dovednosti dítěte: [náměty pro rodiče dětí ve věku od 3 do 6 let]*. Ilustroval Michaela ŠÁROVÁ. Praha: Portál, 2005. Nápad, hry, tvořivost. ISBN 80-7178-902-X.

ŽÁČKOVÁ, Hana a JUCOVIČOVÁ Drahomíra. *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole: [metodický materiál určený především pro rodiče a vychovatele]*. Praha: D & H, 1998.

Přílohy

Příloha č. 1 Záznamový arch

ZÁZNAMOVÝ ARCH

Sociální dovednosti jako jeden z ukazatelů připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky

Pohlaví	dívka	chlapec
Věk		
Odklad školní docházky	ano	ne
Důvod odkladu povinné školní docházky		

	ZVLÁDÁ	ZVLÁDÁ S DOPOMOCÍ	NEZVLÁDÁ
1. Zvládá odloučení od rodičů			
2. Adaptuje se na změny, nové situace, prostředí			
3. Komunikuje s dětmi a učitelkou			
4. Spolupracuje, zapojuje se do činností ve skupině a vzájemně pomáhá			
5. Správně reaguje na pokyny autority (prosbu, požadavek, zákaz, je přístupné argumentům)			
6. Dodržuje pravidla (režimu, sociálního chování, komunikace)			
7. Umí zhodnotit pod vedením dospělého následky vlastního chování v určitých situacích			

8. Dokáže dát najevo své potřeby, odmítnout nežádoucí chování, projevuje empatii			
9. Začíná mít smysl pro povinnost, odpovědnost			
10. Dokáže překonávat překážky, unést prohru			

	ZVLÁDÁ	ZVLÁDÁ S DOPOMOCÍ	NEZVLÁDÁ
11. Vědomě projevuje zdvořilostní chování (pozdraví, rozloučí se, odpovídá na otázky)			
12. Začíná se rozvíjet smysl pro morálku (dokáže rozpoznat vhodné či nevhodné chování, projevuje ohleduplnost)			
13. Dokáže odmítnout nežádoucí chování (lež, nespravedlnost, ubližování)			
14. Zná základní pravidla chování na ulici (přecházení, správné reagování na světelnou signalizaci)			
15. Samostatně plní i náročnější úkoly a zhodnotí výsledky (co jsem udělal špatně, co dobře)			
16. Začíná rozlišovat mezi hrou a úkolem (rozvíjí smysl pro povinnost, pomoc druhým, odpovědnost)			
17. Udržuje pořádek ve vlastních věcech i ve společných prostorech			
18. Trpělivě překonává překážky			
19. Zapojuje se mezi ostatní děti do her, při nichž je třeba rozhodovat, rozdělit role, dodržovat určitá pravidla			
20. Dokáže přijmout, že jiné dítě získá pozici, výhody, pozornost, kterou ono mělo samo před chvílí			

Anotace

Jméno a příjmení:	Anita Petrová
Katedra nebo ústav:	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce:	prof. PhDr. Eva Šmelová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Sociální dovednosti jako jeden z ukazatelů připravenosti dětí k zahájení povinné školní docházky
Název v angličtině:	Social skills as one of the indicators of readiness of children to start compulsory schooling
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce je zaměřená na problematiku sociálních dovedností, které mohou být jedním z ukazatelů, zda je dítě připraveno pro vstup do základní školy.</p> <p>Teoretická část vysvětluje základní pojmy jako je předškolní období, sociální dovednosti, povinná školní docházka a odklad povinné školní docházky. Dále popisuje socializaci předškolního dítěte, vývoj sociálních vlastností a dovedností. Definiuje školní zralost a školní připravenost.</p> <p>V praktické části jsme se zaměřili na předškolní děti v posledním povinném roce předškolního vzdělávání. Na základě pozorování vyplnili pedagogové mateřských škol záznamové archy, zaměřující se na sociální dovednosti. Získaná data jsme vyhodnotili a pro přehlednost vložili do tabulek a grafů, každá položka ze</p>

	záznamového archu je také doplněna o komentář.
Klíčová slova:	Předškolní věk, sociální dovednosti, školní zralost, školní připravenost, sociální zralost, socializace
Anotace v angličtině:	<p>The bachelor thesis is focused on the problematics of social skills which can be one of the indicators whether or not is the child ready to start primary school.</p> <p>Theoretical part explains basic concepts such as pre-school period, social skills, compulsory school attendance and postponing of the compulsory school attendance. Furthermore, it describes socialisation of pre-school child, evolution of social attributes and skills. It defines maturity and readiness for school.</p> <p>In practical part we are focused on pre-school children in the last year of compulsory pre-school education. Based on observation, the kindergarden teachers filled out record sheets focused on social skills. Obtained data were evaluated and for clarity put into charts and graphs, each item from the record sheet is also supplied with a commentary.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Pre-school age, social skills, school readiness, social readiness, socialization
Přílohy vázané v práci:	P1 Záznamový arch
Rozsah práce:	59 s.
Jazyk práce:	Český